

Acta Medicinae et Sociologica (2025)
Vol.16. No.40. (20-64)

doi:

<https://doi.org/10.19055/ams.2025.08/01/2>

UNIVERSITY OF
DEBRECEN
FACULTY OF
HEALTH SCIENCES
NYÍREGYHÁZA

Az életminőség legfontosabb dimenzióinak változásai Nyíregyháza városában

R. Fedor Anita¹, Fábián Gergely², Szoboszlai Katalin³, Tóth Anikó Panna⁴

¹egyetemi tanár, általános és tudományos dékánhelyettes, intézetigazgató, Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi és Szociális Munka Tanszék, Életminőség és Egészségszociológia Koordinációs Központ, Életminőség Kutatócsoport. 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4., [ORCID iD: 0000-0002-7837-7006](https://orcid.org/0000-0002-7837-7006)

²habilitált doktor, tanszékvezető, főiskolai tanár, Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi és Szociális Munka Tanszék, Életminőség és Egészségszociológia Koordinációs Központ, Életminőség Kutatócsoport. 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4., [ORCID: 0000-0003-1184-3057](https://orcid.org/0000-0003-1184-3057)

³habilitált doktor, egyetemi docens, Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi és Szociális Munka Tanszék, Életminőség és Egészségszociológia Koordinációs Központ, Életminőség Kutatócsoport. 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4., [ORCID: 0000-0001-7385-3934](https://orcid.org/0000-0001-7385-3934)

⁴adjunktus, Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, Társadalomtudományi és Szociális Munka Tanszék, Életminőség és Egészségszociológia Koordinációs Központ, Életminőség Kutatócsoport. 4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 2-4., [ORCID: 0000-0003-3651-2625](https://orcid.org/0000-0003-3651-2625)

INFO

R. Fedor Anita
fedor.anita@etk.unideb.hu

Keywords

quality of life,
employment,
income,
housing,
poverty and social
exclusion

ABSTRACT

Changes in the main dimensions of quality of life in Nyíregyháza

The Quality-of-Life Research Group of the University of Debrecen Faculty of Health Sciences has been examining various dimensions of the quality of life of the residents of Nyíregyháza through regular data surveys since 2008. The results from the most recent study completed in 2023/2024 focused on indicators that fundamentally determine the quality of life - economic activity and employment, income situation and income inequalities, housing conditions, social problems and support systems. This approach was taken because the research group interprets the quality of life as a complex concept and considers these indicators to be decisive from a sociological perspective. Even though the proportion of the employees is very high in the city, significant differences were found based upon education and the perception of working conditions. Employment is a determined factor in income and while the average income has increased in recent years, the values of income inequality indicators also show an increase.

There has been improvement in housing both in quantity and quality for those living in privately owned apartments. On the other hand, those who do

not have sufficient resources to purchase a home, have to face increasing rental prices and a decreasing number of municipal rental apartments. One out of five households have household expense burdened by debt.

Regarding support systems, this research shows that the poor and the less educated have smaller and less resource-rich networks than those of the better-off and more educated. Material and relational exclusion are typically intertwined, which can further exacerbate the negative effects of social exclusion.

Kulcsszavak

életminőség,
foglalkoztatás,
jövedelmek,
lakhatás,
szegénység és
társadalmi
kirekesztődés

Absztrakt

A Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar Életminőség Kutatócsoportja rendszeres adatfelvételekkel 2008 óta vizsgálja a nyíregyházi lakosok életminőségét, különböző dimenziók alapján. Tanulmányunkban a legfrissebb, 2023/2024-ben lebonyolított felmérés eredményeit mutatjuk be, az életminőséget alapvetően meghatározó mutatókra – gazdasági aktivitás és foglalkoztatottság, jövedelmi helyzet és jövedelmi egyenlőtlenségek, lakhatási körülmények, szociális problémák és támogató rendszerek – koncentrálna, mivel kutatócsoportunk az életminőséget komplex fogalomként értelmezi, szociológiai szempontból pedig ezeket a mutatókat tartja meghatározónak.

Bár a foglalkoztatottak aránya igen magas a városban, jelentős különbségek mérhetők az iskolázottság függvényében, illetve a munkavégzés körülményeinek megítélésében. A foglalkoztatottság meghatározó tényező a jövedelmek esetében. Bár az átlagjövedelem nőtt az elmúlt években, a jövedelmi egyenlőtlenségekre vonatkozó mutatók értékei is növekedést mutatnak. A lakás és lakhatás tekintetében a változások mind mennyiségben, mind minőségben javulást mutatnak a magántulajdonú lakásokban élőkénél. Ezzel szemben mindazok, akik nem rendelkeznek elegendő forrással lakásszerzéshez, azoknak szembe kell nézni az egyre növekvő albérleti árakkal és az egyre csökkenő számú önkormányzati bérlakással. A háztartások kiadásait minden ötödik háztartás esetében adósság is terheli.

A támogató rendszerekre vonatkozóan kutatásunk eredményei azt tükrözik, hogy a szegények és az alacsony iskolai végzettségűek kapcsolathálózata kisebb és kevésbé erőforrásgazdag, mint a jobb módúaké és a magasabb iskolai végzettségűeké. Az anyagi és kapcsolati kirekesztettség jellemzően összefonódik, mely tovább súlyosbíthatja a társadalmi kirekesztettség negatív hatásait.

Beérkezett: 2025.04.30.

Bírálat: 2025.05.05.

Elfogadva: 2025.05.12.

Bevezetés

Magyarország az elmúlt közel másfél évtizedben a rendszerváltozás óta jellemző alacsony foglalkoztatottság és magas inaktivitás okozta munkaerőpiaci holtpontból kimozdult. A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a 2008-as gazdasági válságot követően – különösen 2010 után – jelentős előrelépés történt a foglalkoztatás terén, melyet magas foglalkoztatottság, alacsony munkanélküliség és csökkenő inaktivitás

jellemzett. Ennek eredményeként Magyarország, amely korábban az Európai Unió sereghajtói közé tartozott, sikeresen felzárkózott az uniós középmezőnyhöz (Artner 2020; Gábos és Tóth 2024).

A kedvezőbb foglalkoztatási adatok hátterében az elsődleges munkaerőpiac bővülése, a külföldi munkavállalás okán kialakuló munkaerőhiány, valamint a közmunkaprogramok kibővítése állt. Ez utóbbi nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az aluliskolázottak foglalkoztatási rátája javult, mely kedvező irányba alakította a szegénységi mutatókat is. Azonban a jövedelmi viszonyokban, szegénységi mutatókban megjelenő kedvező tendencia a COVID járvány és az infláció hatására megtorpant (Gábos és Tóth 2024).

Az országos jellemzők nagy valószínűséggel visszatükröződnek a regionális, elsősorban a városi környezetben; jelenlegi munkánkban ennek bemutatására törekszünk azzal a megjegyzéssel, hogy a települési hierarchia alsóbb szintjeit nem vizsgáljuk, ahol ezek a tendenciák vélhetően más, kevésbé kedvező karakterisztikát mutatnak. Jelen írásunk célja, hogy egy átfogó, az életminőséget jól körül író elemzést készítsünk a Nyíregyháza lakóinak körében végzett kutatásunk feldolgozásával, a gazdasági aktivitás, foglalkoztatás, a jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenség, a lakhatás és szociális problémák dimenziókban. Nevezett kutatást a Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar Életminőség Kutatócsoportja bonyolította le.

Nyíregyháza Életminősége kutatás – Visszatekintés

A Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar Életminőség Kutatócsoportja, valamint Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata 2008-ban indította el azt a kutatássorozatot, amelynek fő célja a városi felnőtt lakosság életminőségét érintő jellemzők folyamatos nyomon követése, a változások monitorozása és a városlakók mindennapi életének fejlesztése érdekében az eredmények sok szempontú elemzése. A kutatássorozat a „Nyíregyháza Életminősége” címet kapta. Az eddigi adatfelvételek 2008-ban, 2010-ben, 2012-ben, 2015-ben, 2018-ban és 2023/24-ben zajlottak. Az eredeti elképzelések szerint, hazai és nemzetközi mintákra alapozva, az adatfelvételekre 2-3 éves ritmusban került volna sor, ezt a mintát azonban megtörte a COVID-19 járvány, illetve az azzal kapcsolatos intézkedések, így a legutóbbi adatfelvételre csak 2023/24-ben kerülhetett sor.

A kutatás célja elsődlegesen az, hogy bár az önkormányzat Szociális és Köznevelési Osztálya számos információval rendelkezik a hozzájuk forduló

lakosokról, a város általános társadalmi-szociális helyzetét sok szempontból nem ismerjük, kivéve a népszámlálási adatokat, illetve a Mikrocenzus adatfelvételekből származó információkat. Emiatt is döntött úgy a kutatócsoport, hogy a vizsgálat a háztartáspanel kutatások módszertanát fogja követni. Ennek értelmében elsősorban a kutatás során felkeresett háztartásokról, másodsorban pedig az adott háztartások tagjainak életminőségéről gyűjt információkat meghatározott dimenziók mentén. A mérések további sajátossága, hogy az adatfelvételek során ugyanazokat a háztartásokat vizsgálja, hogy lehetőség nyíljon a változások követésére is. Az ilyen típusú adatfelvételeknek bevett módszertana volt mind az Európai Unióban (Eurostat, ECHP, EU-SILC felmérések), mind hazánkban (Magyar Háztartás Panel 1992–1997, Háztartás Monitor vizsgálatok) is. A nyíregyházi kutatás a nemzetközi és a hazai előzményeket szem előtt tartva a kidolgozott módszertant követi, sok esetben azok kérdéseit is átvéve. Mindezt annak érdekében, hogy a lokálisan kapott adatok nemzetközi és hazai szinten is összehasonlíthatók legyenek.

A helyi adatfelvételeket ugyanakkor „utolérte” ugyanaz a probléma, ami a nemzetközi és a hazai kutatásoknál is felmerült egy idő után, lokálisan az első három adatfelvételt követően, vagyis megjelent a „mintakopás”, azaz az a jelenség, hogy a mintából eltűntek (halálozás, költözés stb.) a kiválasztott válaszadók, így a kutatócsoport rákényszerült az újabb és újabb mintavételre. Mindezek mellett számos egyéb adatfelvétel is kapcsolódott és kapcsolódik a városi felméréshez. Kiemelt év volt ebből a szempontból 2015, hiszen ekkor nemcsak a városban, hanem a Nyíregyházi Járásban is sikerült lebonyolítani a kutatást, ezzel párhuzamosan pedig sor került a Nyíregyházán élő fiatalok életminőségének vizsgálatára is. Hasonló volt 2018 is, amikor a hagyományos adatfelvétel mellett elkészült a városlakók egészségi állapotát mérő vizsgálat is. A kutatásban használt kérdőív felhasználásával az elmúlt években a városban található, szegregált telepeken élők életminőségének feltárására is sor került, amelyek azután mintaként szolgáltak más, regionális felmérések számára is.

A kérdőív felépítése

Az önkormányzat és a kutatócsoport tagjai által közösen kidolgozott kérdőív a kezdetektől fogva azonos blokkokat, kérdéscsoportokat tartalmaz, ezek a következők:

1. Háztartások jellemzői (háztartás összetétele, lakhatás körülményei, problémák, háztartások felszereltsége, jövedelmi viszonyok).
2. Gazdasági aktivitás (munkavégzéssel kapcsolatos jellemzők).
3. Egészségi állapot (önmegítélés, megbetegedések és jellemzőik, alapellátás és szakellátás igénybevétele, tartós betegségek).
4. Társas kapcsolatok (családi és emberi kapcsolatok jellemzői, kiterjedtsége, intenzitása).
5. Időskorúak helyzete (a 65 éves, illetve annál idősebb lakosok életkörülményei).
6. Támogató rendszerek – szociális kérdések és problémák (a természetes és mesterséges védőháló jellemzői, segélyezés, vélemények a segélyezési rendszerekről, a szociális ellátásról).
7. Szociális és Köznevelési Osztály működése (ügyfelek és véleményük).
8. Biográfia (a megkérdezettek személyes jellemzői).

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy időközönként ne kerüljön sor kisebb módosításokra, változtatásokra. Ilyen volt pl. az egészségi állapotra vonatkozó kérdéssor, amely a negyedik hullámban módosult, 2015-től (szintén az összehasonlíthatóság érdekében) jobban illeszkedik az Európai Lakossági Egészségfelméréshez, ugyanakkor a tartalmi blokkok változatlanok.

A minta jellemzői

Az első, 2008-as minta címeinek kiválasztását, a kutatók által megadott peremfeltételek alapján a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala végezte, annak 2016-os megszűnését követően pedig a Belügyminisztérium Személyes Ügyfélszolgálati és Okmányügyi Főosztálya. Véletlenszerűen lett meghatározva egy „alpminta” és egy pótminta. Ez utóbbi a kieső, vagy a válaszadást nem vállaló címek pótlására szolgált. A mintába azok kerülhettek, akik 18. életévüket betöltötték és állandó lakcímmel rendelkező nyíregyházi lakosok voltak a lekérdezés idején. A kiválasztott minta reprezentativitásának ellenőrzése a nemi megoszlásra alapozva történt az eddigi hat felmérés során. Ennek indoka elsősorban az, hogy a város lakosságára vonatkozó megbízható részletes adatok kizárólag a népszámlálásokból álltak rendelkezésre, emiatt logikusnak tűnt, hogy a több év viszonylatában inkább változó életkori és egyéb (például iskolázottság, életviteli- és munka-státuszok) adatok helyett a viszonylag állandónak tekinthető nemi megoszlás legyen az reprezentativitási alapja.

Módszertani szempontból kiemelendő, hogy a panelkutatások gyakorlatának megfelelően, a háztartásra vonatkozó válaszok súlyozatlanul kerültek felhasználásra, mivel ekkor a válaszadók személyes jellemzői nem tekinthetők relevánsnak. A válaszadó ilyenkor adatközlőnek (informátor) minősül; az elemzett, lekérdezett egység nem a személy, hanem maga a háztartás. A személyes adatokra vonatkozó elemzések viszont már súlyozottan kerültek elemzésre.

A nem-re történő súlyozás indokoltságát mutatja az is, hogy a 2022-es népszámlálás adatait is figyelembe véve, 2010-hez képest csökkent a város népessége (közel 3 százalékkal), jelentősen nőtt az időskorúak (65 év és felette) száma és aránya. Mintánkban 2008-ban az időskorúak aránya 16 százalék volt, 2023/24-ben már 23,4 %. Ezzel párhuzamosan csökkent a nagyon alacsonyan iskolázott csoportok aránya, illetve nőtt a középfokú, vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezőké, ugyanakkor a nemek aránya szinte azonos maradt. A hat adatfelvétel során a nők aránya mindig 52-53 százalék volt, a férfiaké pedig 47-48 %.

Elméleti háttér

Életminőség

A fejlett társadalmakban a huszadik század második felétől került a figyelem középpontjába az életminőség kérdése, elsősorban a gazdaságtudományok, a szociológia, az egészségtudományok és a pszichológia kutatási területein.

Kiindulópontként közös elem volt, hogy társadalmi szinten szükséges az emberi életminőség folyamatos növelése. A cél elérése érdekében meg kell alkotni azt az eszközrendszert, elméleti módszertani alapokat, amelyekkel vizsgálhatóvá, objektívvá tehetjük az életminőség fogalmát.

A XX. század első felében az életminőséget sok esetben a gazdasági fejlődéssel azonosították, a kutatók azt várták, hogy a gazdasági növekedés a társadalmi jóllét meghatározója lesz (Kovács 2007; Kopp és Kovács 2006). Így alakultak ki a különböző, objektív mutatók, amelyek azonban elsősorban adott országok, térségek fejlettségi szintjét mérték, nem az egyes társadalmi csoportok, háztartások (estleg egyének) életminőségét. Ebbe a körbe tartoznak az olyan mutatók, mint pl. a GDP, a Nettó Gazdasági Jólét (MEW), a Fenntartható Gazdasági Jólét (ISEW), a Valódi Fejlődés Mutató (GPI) stb. A kizárólag a gazdasági fejlődésre koncentráló indexek kritikájaként születtek meg az olyan mérőeszközök, amelyek már egyéb paramétereket is

alkalmaztak, ilyen többek között az Emberi Fejlődés Indexe (HDI), vagy éppen a Boldog Bolygó Index (HPI) (Kovács 2007).

Mindezzel párhuzamosan elsősorban az egészségtudományok és a pszichológia területén előtérbe kerültek a szubjektív életminőség vizsgálatok, arra a felismerésre alapozva, hogy a gazdasági fejlődés (ideértve a jövedelmeket, illetve a jövedelmi egyenlőtlenségeket) nem feltétlenül jár együtt az emberek elégedettségével, jóllétével. A két tudományág területén (és elsősorban az Egyesült Államokban) kerültek kidolgozásra az olyan standardizált mérőeszközök mint pl. az Élettel Való Elégedettség Skála (SWLS), a WHO Jól-lét Index, vagy éppen az Európából induló, de ma már világszerte használt EuroQuoL (European Quality of Life). Bár a mérőeszközök, elnevezésüket tekintve, egyfajta komplex mérést sugallnak, közös jellemzőjük, hogy (néhány kivételtől eltekintve) kizárólag az egészségi állapot különböző jellemzőinek dimenzióit tartalmazzák.

A tudományos közéletben természetesen ezeket a mérőeszközöket is számos kritika érte, így viszonylag rövid idő alatt megjelentek a komplex definíciók, illetve sztenderdizált mérőeszközök. Ilyen Erik Allardt életminőség-megközelítése, ami a fent leírt modellek szintézisét adja, és amely (a Maslow-féle szükségletpiramishoz hasonlóan egyfajta hierarchiára utalnak) három szinten kezeli az objektív és szubjektív dimenziókat.

A modellben az első szint a materiális és nem személyes szükségletek szintje (objektív mutatói az életszínvonal és a környezeti jellemzők, szubjektív mutatója az életkörülményekkel való elégedettség). A második szint a szociális szükségletek szintje (objektíve mérhető mutatója a másokhoz fűződő kapcsolatok, szubjektív mutatója pedig a kapcsolatok megítélése – elégedettség, elégedetlenség). A harmadik szint a személyes fejlődés szükségletének szintje, amely tartalmazza a társadalomhoz és a természethez való viszony objektív mutatóit, illetve az elidegenedés vagy a személyes kiteljesedés szubjektív érzését (Allardt 1993).

Allardt minden egyes szint méréséhez különböző dimenziók vizsgálatát tartotta szükségesnek, az első szintnél mérhető jellemzők a gazdasági források (ilyen pl. a jövedelem), a lakhatási körülmények, a gazdasági aktivitás, illetve foglalkoztatottság, a munkavégzés körülményei, az egészségi állapot, illetve az iskolázottság.

A második szint mérésénél a társas kapcsolatok jellemzőit tartotta a legfontosabbnak, illetve a lokális közösséghez való tartozást, ideértve a különböző szervezetekhez való kapcsolódást, szervezeti tagságot.

A harmadik szintnél a legfontosabb mutatók ebben a modellben a szabadidő eltöltésének jellemzői, a politikai aktivitás, a természettel való harmonikus együttélés (pl. kertészkedés, horgászat, a természetben végzett fizikai aktivitások) (Allardt 1993).

Hasonlóan komplex, de nem hierarchikusan építkező modellt kínál Rahmann 2003-ban kidolgozott életminőségfogalma, amely 8 dimenzió mérését ajánlja a vonatkozó vizsgálatokhoz, ezek a családi, baráti viszonyok, az egészségi állapot jellemzői, a munka és aktivitás, az érzelmi jóllét, az anyagi jóllét, a környezet minősége, a személyes biztonság, illetve a lokális közösséghez való tartozás (Sebestyén 2005).

Ebből a rövid ismertetésből is egyértelmű, hogy az életminőségnek nem létezik egy, minden tudományág által elfogadott definíciója, illetve mérőeszköze, a vonatkozó elméletek és kutatások az esetek többségében egy-egy főbb területre (pl. egészségi állapot) koncentrálnak. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezeknek a definícióknak ne lenne létjogosultsága, a kutatások ne tartalmazzanak releváns eredményeket, akár nemzetközi összehasonlításban is.

Kutatócsoportunk a nyíregyházi lakosok életminőségének vizsgálatának tervezésekor egyértelműen a komplex modellek alkalmazása mellett döntött, részben azért, mert már a kezdetekkor egyértelművé vált, hogy az egyes országokra kidolgozott mutatók (pl. GDP) nem alkalmasak a lokális életminőség mérésére, részben pedig azért, mert kizárólag a komplex modellek képesek több dimenzióban is leírni a lakosok életminőségét. A komplex modellek közül kutatócsoportunk a Rahmann modell alkalmazását tartotta célszerűnek, mivel az olyan dimenziókat tartalmaz, amelyek helyi szinten is jól mérhetőek (Takács és Fábián 2012).

Gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság

A munka alapvetően gazdasági tevékenység, azonban a szociológiai értelmezése ennél sokkal bővebb. Magában foglalja a munkavégzés keretének olyan széles spektrumát, mint például azt, hogy a munka nem csak a létfenntartás alapvető eszköze, de egyben társas kapcsolatot jelentő, a képességek, készségek kipróbálásának, fejlesztésének teret adó és egyben biztonságot jelentő tevékenység is. A munkaerőforrás alapját a gazdaságilag aktív népesség adja, melynek nagysága, életkor és iskolai végzettség szerinti összetétele, egészségi állapota nagymértékben meghatározza az adott társadalom munkaerőpiaci jellemzőit.

Magyarország és a város népességének összetétele jelentős változáson ment keresztül az utóbbi években. A 2022-es népszámlálás adatai alapján a nyíregyházi lakosok körében a 65 éves és annál idősebbek aránya 20,2 % volt, azaz minden ötödik városlakó idősnek számít, jellemzően nyugdíjas. Mivel kutatásunkban a vizsgált alapsokaságot a 18 éves és annál idősebb, állandó nyíregyházi lakhellyel rendelkezők alkotják, értelemszerűen még ennél is magasabb az idősek aránya. Az előző, 2018-as felméréshez képest nőtt az idősek száma és aránya, 19 százalékról 23,4 százalékra, így a gazdasági aktivitásra, foglalkoztatottságra vonatkozó adatokat elsősorban az aktív korúakra vonatkozóan ismertetjük, igaz kutatásunkban az idősek 5 százaléka jelezte, hogy a nyugdíj mellett dolgozik. Ez az arány valamivel alacsonyabb, mint országosan, mivel a KSH kimutatása alapján a korbetöltött nyugdíjasok 6,5 százaléka vállalt munkát 2024-ben (KSH 2024).

Ha az aktív korú (mintánkban a 18-64 éves korosztály) népességet vizsgáljuk, a foglalkoztatottság kedvező képet mutat, hiszen 81,6 százalékuk dolgozott a felmérés időpontjában. Ez valamivel kedvezőbb, mint 2018-ban, igaz abban az évben is már 81,3 százalékos volt a foglalkoztatottak aránya. Ennek értelmében a munkanélküliség sem tekinthető jelentősnek a városban, hiszen mindössze 3,2 % jelezte, hogy jelenleg regisztrált munkanélküli. Ezek az adatok kedvezőbbek az adott időszakra vonatkozó országos adatoknál (a foglalkoztatottak aránya 75,1 százalék, a munkanélkülieké 4,3 % volt), igaz kutatásunk módszertana eltér a KSH által alkalmazott módszertantól, így az összehasonlítás csak korlátozottan értelmezhető.¹

Általános jellemzőnek tekinthető, hogy minél magasabb végzettséggel rendelkezik valaki, annál kedvezőbb a munkaerőpiaci helyzete, a kvalifikált munkaerő foglalkoztatottsága kedvezőbb. Nyíregyháza városában a 2018-as adatfelvételünkhöz képest ebben az értelemben pozitív elmozdulást mutat. Csökkenés mérhető a csak 8 általánossal rendelkezők, illetve a csak néhány osztályt végzettek arányában, növekedés a szakiskolát végzettek, az érettségit követő felsőfokú szakképzés esetében, illetve az egyetemi diplomát szerzettek körében.

¹Kutatásunkban a 18-64 év közöttiek számítanak aktív korúnak, míg a KSH a foglalkoztatottságot a 15-64, illetve a 15-74 éves korosztályokra számítja.

1. táblázat: Az iskolai végzettség alakulása Nyíregyháza városában, 2018-2023/2024. (%)

	2018	2023/2024
8 általános alatt	2,0	1,4
8 általános	14,4	7,2
Szakiskola	21,0	24,3
Szakközépiskola-Szakgimnázium	12,9	12,3
Gimnázium	12,5	11,9
Érettségit követő felsőfokú szakképzés	10,4	16,4
Főiskola	17,8	16,6
Egyetem	8,9	10

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és 2023/2024

A pozitív elmozdulás ellenére a foglalkoztatottság tekintetében jelentős eltérések mérhetőek az iskolai végzettség tekintetében, ahogyan erre az alábbi táblázat is utal (a könnyebb áttekinthetőség érdekében a végzettséget összevont kategóriákban mutatjuk be, az aktív korúakra vonatkozóan):

2. táblázat: A foglalkoztatottak aránya az iskolai végzettség függvényében, 2023/2024 (%)

Alapfokú végzettség	36,4
Középfokú végzettség	82,0
Felsőfokú végzettség	91,9

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024 (N=377. Chi-square=39,793, DF=2, $p<0,001$)

Szignifikáns eltérés mérhető a foglalkoztatottak arányában a végzettség tekintetében, a városban is kedvezőbb helyzetben vannak a magasan kvalifikáltak, szemben a csak alapfokú végzettséggel rendelkezőkkel. A város gazdasági aktivitási jellemzőinek értékelésekor figyelembe kell vennünk, hogy a „Jelenleg nem dolgozom” kategória választását az érintettek jelentős hányada (az előző, 2018-as felméréshez hasonlóan) személyes okokkal magyarázta.

A válaszadók a 2023/2024-es felmérés idején különböző kategóriák közül választhattak a foglalkozásuk kategóriájának megjelölésekor. A szellemi és fizikai alkalmazásban lévők összehasonlításakor azt láthatjuk, hogy a szellemi (diplomával) és a szakmunkás kategóriát egyaránt a válaszadók 20,3%-a jelölte meg. A megkérdezettek diploma nélküli, de ugyancsak szellemi foglalkoztatásban dolgozók aránya 16,8%-ot mutat. Így a két kategóriát

figyelembe véve a válaszadók körében összességében a szellemi foglalkozást végző munkavállalók aránya megelőzi a fizikai foglalkozást végző dolgozókéét.

A nyíregyházi válaszadók meghatározó többsége a kiszámítható, biztonságos megélhetés lehetőségét jelentő határozatlan idejű, 40 órás munkaidőben van foglalkoztatva. Ez az arány meghaladja a 2018-ban mért adatokat. A foglalkoztatás módjának egyéb típusaiban hasonló megoszlással találkozunk, mint 5 évvel korábban, azzal a megjegyzéssel, hogy valamelyest csökkent a határozott munkaidejű szerződéssel, a részmunkaidőben dolgozók aránya. Közfoglalkoztatottként a legfrissebb adataink szerint a megkérdezettek 1,9 %-a dolgozott.

Szervezeti struktúra

A munkavállalók szervezeti struktúrájának áttekintésekor megvizsgáltuk a szervezetek méreteit, típusait, a különböző szektorok kategóriáit is. A válaszadóinktól rákérdeztünk arra is, hogy milyen méretű szervezeti struktúrában végzik a munkájukat. A megkérdezettek közel fele a kicsi és közepes méretű (5-49 fő közötti) munkahelyen dolgozik. Az egyéni vállalkozók (9,5%) az 1-4 fő közötti (9,9%) és az 500 fő feletti (10,9%) foglalkoztatás közel egyenlő mértékű képet mutat. A szektorok tekintetében azt láthatjuk, hogy a kutatásban résztvevő foglalkoztatottak három nagyobb szektorban dolgoznak. A legnagyobb arányban a privát szektorban (30,1%), majd a szolgáltatás jellegű szektorban (27,0%) és a közszolgáltatás (26,0%) területén. Az általunk megkérdezett válaszadók csupán 13,4 %-a dolgozik az iparban és 3,2%-a mezőgazdasági szektorban foglalkoztatott.

A munka megítélése

A következő részben a munkával kapcsolatos egyéni értékpreferenciákat elemezzük. Farkas (2013) a munka társadalomelméleti megközelítését bemutatva, Weberre hivatkozva, a munkát, mint gazdasági tevékenységet definiálva három dimenziót különít el; mely szerint a munka jelenti egyrészt a megélhetés biztosítását, vagyis az anyagi létfenntartást – ez a semleges dimenzió. A társadalmi kapcsolatokat és együttműködést, mivel a munka mindig társas tevékenység, amely a munkamegosztásra, cserére és másokra irányuló figyelemre épül – ez a társadalmi dimenzió. Hozzájárul továbbá a személyes fejlődéshez, hiszen a munka során az egyén képességei, készségei, tudása és identitása folyamatosan formálódik – ez a perszonális dimenzió. Ezt a tipizálást alapul véve a munka megítélésére az általunk használt kilenc állítás

közül, melyekkel a munkával kapcsolatos egyéni értékpreferenciákat vizsgáltuk, kiválasztottuk azt a hármat, amelyek jól körül írják a semleges, a társadalmi és a perszonális jellemzőket. Ennek megfelelően a társadalmi dimenzióhoz *A munka a társadalommal szembeni kötelesség* állítást, a perszonális dimenzióhoz az *Ahhoz, hogy adottságait teljesen kibontakoztassa, kell, hogy legyen állása* állítást, a semleges dimenzióhoz pedig *A munka csak pénzkereseti lehetőség – semmi több* állítást rendeltük. Ezt követően pedig megnéztük azt, hogy az egyes dimenziókhoz kapcsolódó attitűdök milyen mintázatot mutatnak.

3. táblázat: A munkával kapcsolatos egyes állítások értékelése, 2023/2024 (%)

	Társadalmi dimenzió N=452	Perszonális dimenzió N=459	Semleges dimenzió. N=452
	A munka a társadalommal szembeni kötelesség.	Ahhoz, hogy adottságait teljesen kibontakoztassa, kell, hogy legyen állása.	A munka csak pénzkereseti lehetőség – semmi több.
	Megoszlás (%)		
egyáltalán nem ért egyet	4,6	5,2	14,6
nem ért egyet	16,5	9,8	31,1
egyedül ért egyet, meg nem ért egyet	29,4	19,8	27,9
egyedül ért egyet	25,6	33,2	17,2
teljesen ért egyet	23,9	32,0	9,1

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024

A munka társadalommal szembeni kötelezettségként való felfogásánál jelentős volt azon válaszok aránya (29,4%), akik nem tették le egyértelműen voksukat az állítás igazolása vagy cáfolása mellett. A munka kötelezettségként való felfogásában bár nem alakult ki döntő többség, ugyanakkor a válaszadók 25,6%-a egyetértett és 23,9% teljes egyetértett azzal az állítással, miszerint a munka a társadalommal szembeni kötelesség.

Az második állítás az adottságok kibontakozására vonatkozott. A válaszadók döntő többsége egyetértett (33,2%) vagy teljes mértékben egyetértett (32,0%) ezzel az állítással. Vagyis 65% gondolja úgy, hogy a munka a képességek és ismeretek elsajátításának és felhasználásának a lehetőségét rejti magába. Viszonylag kevesen (15%) nyilatkoztak úgy, hogy a

képességek kibontakozására, fejlődésre nem csak munkaerőpiaci körülmények között van lehetőség. Megállapíthatjuk, hogy a perszonális dimenziót lefedő állítás igen elfogadott volt a válaszadók körében.

A semleges dimenzióhoz tartozó, *A munka csak pénzkereseti lehetőség - semmi több* állítással a válaszadók 31,1%-a nem értett egyet, 14,6%-uk egyáltalán nem értett egyet, vagyis 45,7%-uk gondolja úgy, hogy a munka több, mint a létfenntartáshoz szükséges eszköz.

Magyarázó változóként bevontuk az iskolai végzettséget, az életkort és a nemet mindhárom állítás (kimeneti változó) vonatkozásában. A χ^2 statisztika egyik kimeneti változó esetében sem mutatott szignifikáns különbséget az iskolai végzettség változóval. Azonban az életkori változó statisztikailag releváns összefüggést mutatott a perszonális és a társadalmi dimenzióval (Chi-square=33,435, DF=20, $p<0,030$; Chi-square=62,297, DF=20, $p<0,000$). Eredményeink szerint a legfiatalabb, 19-29 éves korcsoport ért a legkevésbé egyet azzal (9,5%), hogy *Ahhoz, hogy adottságait teljesen kibontakoztassa, kell, hogy legyen állása*. Ezzel az állítással leginkább a 60⁺ (25,7%), a 40-49 éves (22,4%), és az 50-59 (19,8%) éves korosztály értett teljes mértékben egyet. *A munka a társadalommal szembeni kötelesség* állítás értékelése ehhez hasonló mintázatot mutat: a legkevésbé a 19-29 évesek értenek teljes mértékben egyet ezzel (9,1%) míg a 60⁺ (37,3%), 40-49 éves (16,4%), és az 50-59 (16,4,8%) évesek a legnagyobb mértékben. A nem változó csak a perszonális dimenziót alakítja (Chi-square=10,803, DF=4, $p<0,029$), mely szerint a dimenziót mérő állítással teljesen egyetértők 66%-át a nők teszik ki.

Munkával kapcsolatos ösztönzők, munkakörülmények

A munkával kapcsolatos ösztönzőket Hajdú és Sik (2016) által alkalmazott külső kényszerek és belső ösztönző tényezők szerint csoportosítottuk. A külső tényezőkhöz soroltuk az állásbiztonságot, a magas keresetet, a jó időbeosztást, önállóságot a munkavégzésben, az előrejutási lehetőséget. Belső motivátornak tekintettük a munka társadalmi hasznosságát, segítő jellegét és érdekességét. A mért adatokat összevetettük a 2018-as adatfelvételünk eredményeivel. Összességében azt látjuk, hogy a külső tényezők fontossága, szinte minden általunk mért szempontban erősödött 2023/2024-re, míg a belső motivátoroknál gyengülést tapasztaltunk.

4. táblázat. Önnek személy szerint mennyire fontos az, hogy...

	„Fontos, nagyon fontos” (%)		„Fontos is meg nem is” (%)		„Egyáltalán nem fontos, nem fontos” (%)	
	2018	2023/2024	2018	2023/2024	2018	2023/2024
Külső tényezők						
...egy állás biztos legyen?	93,8	94,4	4,5	4,1	1,6	1,5
...magas legyen a kereset?	89,7	95,3	9,3	3,9	1,0	0,9
... olyan munka legyen, ahol az ember szabadon dönti el, hogy a nap melyik szakaszában, illetve mely napokon dolgozik?	46,1	54,7	25,4	25,3	28,5	20,4
...jó lehetőségek legyenek az előrejutásra?	74,9	68,7	20,7	19,2	4,4	12,1
...önállóan végezhető munka legyen?	71,5	67,1	20,8	19,5	7,8	13,4
Belső motivátorok						
... a munka érdekes legyen?	75,7	72,5	18,2	18,0	6,0	9,5
...hasznos legyen a társadalomnak?	69,2	58,4	21,8	28,4	9,1	13,2
...olyan munka legyen, amellyel másoknak segíthetünk?	67,7	55,8	24,7	28,2	7,6	16

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018, (N=453), 2023/2024 (N=466)

A biztonságos munkahely és a magas kereseti lehetőség fontossága kiemelkedő mindkét vizsgálati évben. Jelentősebb emelkedést a magas kereset iránti igényben tapasztaltunk, a válaszadók 95, 3 %-a ítélte fontosnak, illetve nagyon fontosnak.

A munkavégzés során az előrejutás lehetősége már nem jelenik meg olyan erőteljesen, mint a 2018-as adatfelvételkor, az önállóan végezhető munka fontosságában nem mutatnak a 2023/2024-es eredmények jelentős eltérést a 2018-ashoz képest (R. Fedor 2018). Amiben változást tapasztalhatunk az a rugalmas munkavégzés igénye, melyet a válaszadók 2023/2024-ben már több mint a fele, 54,7%-uk fontosnak vagy nagyon fontosnak gondolt. A covid-19 vilájárvány is feltételezhetően hatással lehetett erre a növekvő tendenciára,

amikor is még inkább prioritássá vált az otthonról is végezhető, rugalmas munkavégzésre irányuló igény.

A magas kereset és biztonságos állás mellett a munka érdekességét a válaszadó 72,5% ugyancsak nagyon fontosnak vagy fontosnak tartja 2023/2024-ben, bár ennek fontossága enyhe csökkenést mutat 2018-hoz képest, mint ahogyan a munka társadalmi hasznossága (58,4%) és a munka segítő jellegének prioritása is (55,8%).

A munka fizikai és lelki jellemzői

5. táblázat. A munkakörülmények alakulása a megkérdezett nyíregyházi válaszadók körében

	„Mindig vagy gyakran”	Időnként	„Szinte soha vagy soha”
	Megoszlás (%)		
Kimerülten érkezik haza a munkából	50,7	41,1	7,9
Nehéz fizikai munkát kell végeznie	23,7	28,1	48,3
Lelkileg megterhelő (stresszes) a munkája	30,0	43,7	26,3
Veszélyes körülmények között dolgozik	10,9	23,5	65,6

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024 (N=453)

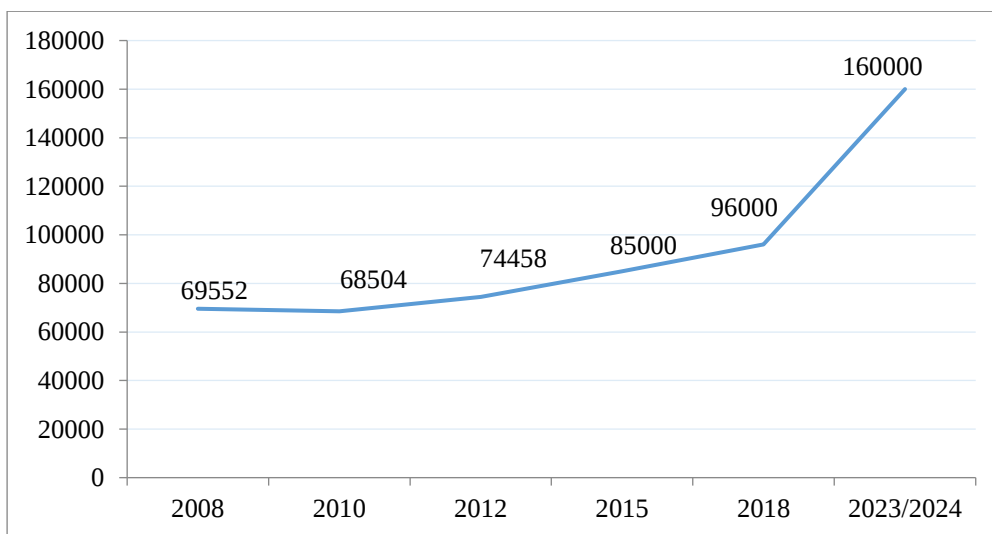
A munkakörülmények tekintetében arra voltunk kíváncsiak, hogy a munkával összefüggő fizikai és lelki terhek mennyire jellemzik jelenlegi munkájukat. A megkérdezett nyíregyházi munkavállalók több mint fele, 50,7%-a úgy vélekedett, hogy gyakran vagy mindig kimerülten érkezik haza a munkájából. Ez a változó a nemmel ($p<0,042$), valamint a háztartásban élők számával ($p<0,002$) szignifikáns összefüggést mutat. A nehéz fizikai munkát végzők aránya a munkavállalók közel felét, 48,3%-át jellemzi, akik többségében férfiak ($p<0,002$). A lelki, megterhelő (stresszes) munkáról a megkérdezett munkavállalók 30%-a nyilatkozott. Ebben az esetben az iskolai végzettség és a lelkileg megterhelő munka között szignifikáns kapcsolatot találtunk ($p=0,000$). A veszélyes munkakörülmények közti munkavállalás nem jellemző a nyíregyházi munkavállalókra, 65,6%-uk úgy nyilatkozott, hogy soha vagy szinte soha nem dolgozik veszélyes körülmények között.

Jövedelmi helyzet, jövedelmi egyenlőtlenségek

A jövedelmek vizsgálatánál a háztartásokban keletkező nettó, szabadrendelkezésű jövedelmek jellemzőit és különböző eloszlásait elemezzük, nincsenek információk a bruttó jövedelmekről, illetve a bruttó és nettó jövedelmek „viszonyáról”. A 2023/2024-es kutatás esetében is, az előző évekhez viszonyítva, relatíve magas volt a válaszmegtagadás a jövedelmi kérdések esetében, összesen 391 fő adataival tudunk dolgozni, így több számítás esetében az alábbi adatoknál az információk inkább tekinthetők tájékoztató jellegűnek.

Eddigi kutatási eredményeink alapján elmondható, hogy 2008 és 2023/2024 között a város jövedelmi helyzetének jellemzői, illetve annak változásai számos esetben „leköverték” az országos tendenciákat. 2008 és 2010 között csökkent az egy főre jutó jövedelem átlaga, az akkor kirobbant gazdasági-financiális válság hatására, míg 2010-től folyamatos növekedés figyelhető meg. 2010 és 2018 között országosan 37 százalékkal, míg a városban valamivel erőteljesebben, 40 százalékkal nőtt az átlagjövedelem. 2018 és 2023/2024 között további növekedés volt mérhető:

1. ábra: Az átlagjövedelem alakulása Nyíregyháza városában – az egy főre jutó háztartási jövedelmek alapján (átlagértékek, forintban)

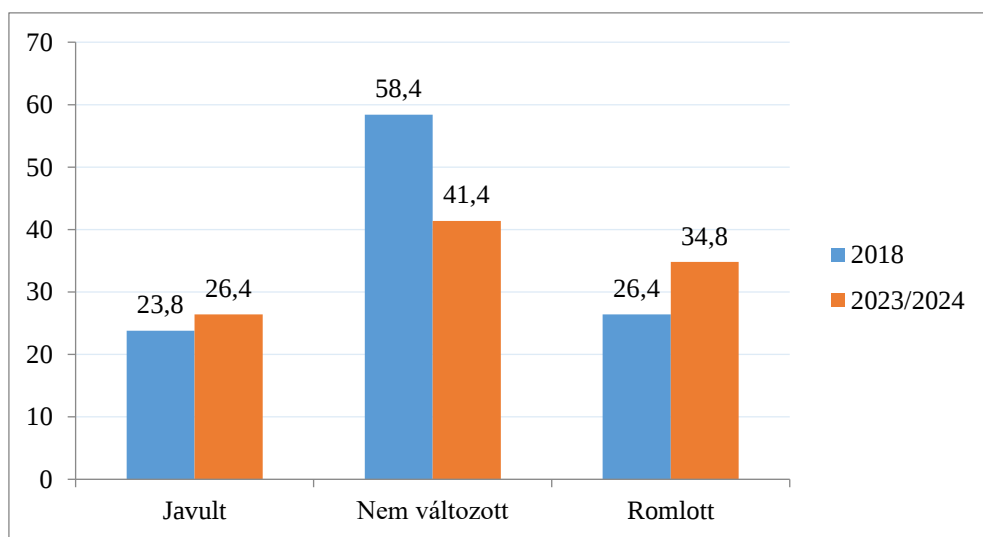
Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2023/2024 (N=486)

Az átlagjövedelem növekedése elsősorban 2012-2013-tól vált dinamikusabbá. A legutóbbi, 2018-as adatfelvételünkhöz viszonyítva, a növekedés üteme 2023/2024-re elérte a 66 százalékos arányt.

Hasonló növekedés jellemzi az egy főre jutó mediánjövedelmet, ami 2018 és 2023/2024 között 70 százalékos növekedést mutat. Ugyanakkor a nyíregyházi átlagjövedelem néhány ezer forinttal még mindig elmarad az országostól, hiszen a KSH számításai szerint ez az összeg 2022-ben országosan 187.000 forint volt. A városban mért átlagjövedelem ugyanakkor megegyezik az Észak-Alföld régióra jellemző átlaggal, ami 162.000 forint (KSH 2023).

A jövedelmek vizsgálatánál az átlagérték egy igen jól használható mutató, különösen az időbeli és térbeni összehasonlítások tekintetében, mégis „csalóka” lehet sok esetben, mivel elfed(het) olyan különbségeket, amelyek erőteljesen meghatározhatják a lakosok életminőségét. Ez a helyzet Nyíregyháza esetében is, ugyanis az eddigi felméréseink során a városra jellemző átlagjövedelem alatt élt a lakosok 57 százaléka, ez a mutató gyakorlatilag változatlan volt 2018-ban, 2023/2024-re viszont nőtt, 63,5 százalékra. Ez az adat a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedésére utal, ami „visszaköszön” a jövedelmi helyzet szubjektív megítélésében is, amely sokkal „szórtabb” lett a korábbi évekhez viszonyítva:

2. ábra: A háztartás anyagi helyzetének megítélése a megkérdezést megelőző évekhez viszonyítva (százalékban)

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2023/2024 (N=497)

2018-hoz képest jelentősen csökkent azoknak az aránya, akik úgy vélik, hogy nem változott az anyagi helyzetük, ugyanakkor a változás megítélése nem egységes, mindkét másik csoportban (romlás, javulás) növekedés mérhető, igaz a romlást érzékelők körében a növekedés mértéke magasabb. Ebben a tekintetben is szignifikáns eltérés mérhető az iskolázottság függvényében.

6. táblázat: A jövedelmi helyzet változásának megítélése az iskolázottság függvényében (%)

	Alapfokú végzettség	Középfokú végzettség	Felsőfokú végzettség
Jelentősen javult, javult	7,1	20,6	37,2
Nem változott	31,0	41,0	48,1
Romlott, sokkal rosszabb lett	61,9	38,4	14,7

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2023/2024 (N=486. Chi-square=43,748, DF=4, $p<0,001$)

Az alapfokú végzettséggel rendelkezők többsége rosszabbnak ítéli meg jövedelmi helyzetét az előző évekhez képest. Velük szemben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében magasabb azok aránya, akik javulásról számolnak be. Ez a szubjektív megítélés azért is érdekes, mert 2018-hoz képest minden csoportban nőtt az átlagjövedelem:

7. táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a megkérdezettek iskolai végzettsége alapján, 2018 és 2023/2024. (Átlagértékek, forintban)

	2018	2023/2024	Változás (%)
8 általános alatt	43,333	75,407	+74,0
8 általános	64,973	107,021	+64,7
Szakiskola	88,482	151,999	+71,7
Szakközépiskola	93,930	159,282	+69,5
Gimnázium	96,371	168,038	+74,3
Főiskola	108,431	194,982	+82,6
Egyetem	114,470	166,931	+45,8

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2023/2024 (N=486)

Bár eltérő mértékben, de minden csoportban növekedés mérhető, ugyanakkor a korábban megismert egyenlőtlenségek, miszerint minél iskolázottabb valaki, annál magasabb jövedelemmel rendelkezik (általában kedvezőbb helyzetben van a munkaerőpiacon), továbbra is megfigyelhető. A növekedés ellenére

kérdéses, hogy a két legalacsonyabb végzettséggel rendelkező csoport esetében mért jövedelem milyen mértékben elegendő a megélhetéshez. Az egyenlőtlenségeket érdemes megvizsgálni jövedelmi tizedek alapján is:

8. táblázat: A jövedelmek egyenlőtlenségei Nyíregyháza városában - az egy főre jutó háztartási jövedelmek eloszlása a jövedelmi tizedek szerint, 2012-2023/2024. (Átlagértékek, forintban)

	2012	2015	2018	2023/2024
Alsó decilis	22,487	29,057	25,342	49,517
2. Decilis	8,359	43,864	47,024	75,288
3. Decilis	48,482	50,835	60,322	98,124
4. Decilis	6,787	62,552	69,109	119,472
5. Decilis	63,748	73,173	77,990	136,420
6. Decilis	72,450	81,604	89,326	150,069
7. Decilis	81,211	90,697	102,020	168,795
8. Decilis	95,185	100,007	122,196	207,390
9. Decilis	113,259	113,571	149,957	253,534
Felső decilis	174,524	217,818	205,641	394,475
S10/S1	7,7	7,5	8,1	7,9

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2023/2024 (N=486)

Minden decilis esetében növekedés mérhető, a jövedelmi helyzet szubjektív megítélése ugyanakkor ebben az esetben is jelentős eltérést mutat. A legalsó tizedhez tartozók jelentős aránya (63,2 %) inkább romlásról, míg a legfelső tizedhez tartozók inkább javulásról (42,1 %) számolnak be.

9. táblázat: A jövedelmi egyenlőtlenségek egyes mutatóinak változása Nyíregyháza városában, 2008-2023/2024.

Mutatók	2008	2010	2012	2015	2018	2023/2024
Robin Hood index	20,0	20,0	20,0	20,0	21,0	22,0
Éltető Frigyes index	2,21	2,25	2,26	2,27	2,3	2,4
GINI	0,285	0,290	0,290	0,290	0,290	0,31

Forrás: Nyíregyháza életminősége, 2008-2023/2024 (N=486)

A jövedelmi egyenlőtlenségekre vonatkozó mutatók enyhén ugyan, de nőttek az előző adtafelvételhez képest, ami várható volt annak függvényében, hogy a városlakók egy jelentősebb része (63,5 %) az átlag alatti jövedelemből él.

Az egyenlőtlenségek értelmezéséhez mindenképpen figyelembe kell venni a gazdasági aktivitásra, foglalkoztatottságra vonatkozó adatokat. Az egyes

jövedelmi tizedek esetében a két legalsó decilishez tartozók körében 35, illetve 22 százalék volt azok aránya (az aktív korúak körében), akik vizsgálatunk idején nem dolgoztak, szemben a 10. decilissel, ahol nem talákoztunk ilyen személlyel. Ugyanez az összefüggés tárul fel, ha a foglalkoztatottságot a végzettség függvényében vizsgáljuk (lásd 2. táblázat).

Lakás és lakhatás jellemzők

Nyíregyházán, a Covid-19 járvány előtti és utáni adatfelvételi időszakot alapul véve a lakás és lakhatás elemzési területein kevés változás tapasztalható. Elmozdulás kis mértékben a tulajdonosi és a bérelt lakások arányában, a lakások és az önkormányzati bérlakások számának alakulásában, a tulajdonosi jellegben, a felújítás tervében és megvalósulásában tapasztalható. A lakhatási szegénység, a szociális bérlakások csökkenése és relatíve alacsony száma továbbra is számottevő. Az önkormányzati bérlakások mennyisége kevésnek bizonyul és nem elégíti ki a piaci bérleményt megfizetni nem képes szegények önkormányzati bérlakásban élésének igényét.

Tulajdon, lakásbérlet

Nyíregyháza lakossága 116.282 fő volt a legutóbbi népszámláláskor, ami enyhén csökken a tíz évvel ezelőtti népességszámhoz képest. Nyíregyháza lakásállománya ennek ellenére tíz év alatt 4.1%-kal bővült. Részletesebben 2022-ben, a lakások száma 53.472 darab, amiből 48.972 lakott és 4.500 nem lakott lakás a megyeszékhelyen. A lakott lakások száma 5%-kal növekedett és a nem lakott lakások száma 6.1%-kal csökkent a két népszámlálás közötti időszakban (KSH 2022).

A Nyíregyháza Életminősége háztartás panelvizsgálat adatai alapján a lakosok 78.5%-a saját tulajdonú lakásban élt 2023/2024-ben. Az előző adatfelvételhez képest 4.1%-kal csökkent a saját tulajdonú lakásban élők aránya. A piaci lakásbérlet aránya ezzel szemben az elmúlt öt évben növekedett. 2018-ban a lakosok 8.57%-a élt albérletben, míg 2023/2024-ben, az albérletben élők száma 10.8%-ra növekedett. Az önkormányzati bérlakásban élők aránya 1.22%-ról 1.8%-ra növekedett az elmúlt öt évben. Hasonlóan a korábbi adatfelvételekhez megemelkedett a szívésségi lakáshasználók aránya, 2018-ban a lakosok 3.67%-a és 2023-ban 4.5%-a más tulajdonában lévő lakásban él szívésségi befogadottként.

10. táblázat: Lakások tulajdonosi jellemzői (%)

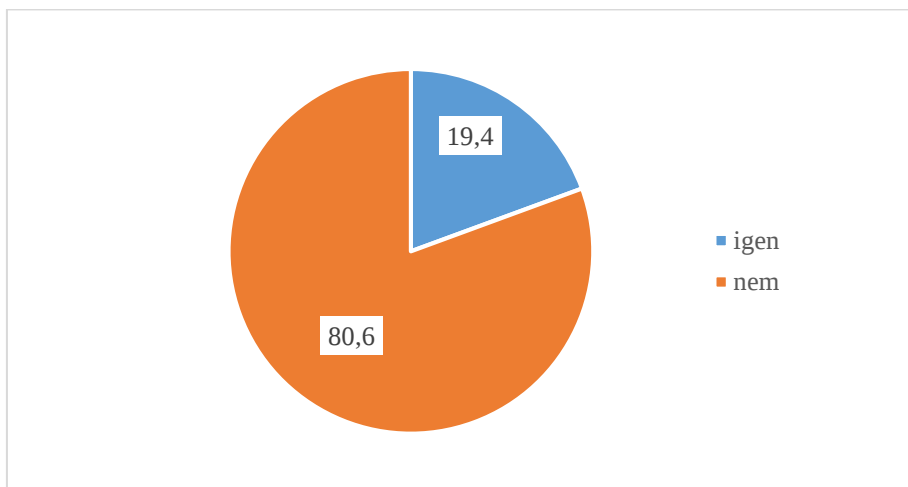
	Nyíregyháza 2018	Nyíregyháza 2023/2024
Saját tulajdon	82.6	78.5
Bérelt lakás	8.57	10.8
Önkormányzati bérlemény	1.22	1.8
Más tulajdona (szívességi lakáshasználat)	3.67	4.5
Nemzeti Eszközkezelő Zrt. tulajdonában van	0.41	nincs adat
Egyéb	3.47	4.4

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és 2023/2024

A 2018-as adatfelvételkor megkérdezettek 53%-a válaszolta, hogy rendelkezett valaha saját tulajdonú lakással életében, míg a 2023/2024-as adatfelvételkor a minta töredéke válaszolt a kérdésre és közülük csupán 25.7%-a válaszolt igennel (N=104 fő). A lakások tulajdonjoga eladással vagy elvesztéssel került el a lakosoktól, aminek okai változatosak a nyitott kérdésre adott válaszok alapján, amelyek közül néhányat példaként említünk meg: válás, családi konfliktus, hitel, eladósodás, gyermekeknek adták a lakást vagy nekik vettek lakást stb.

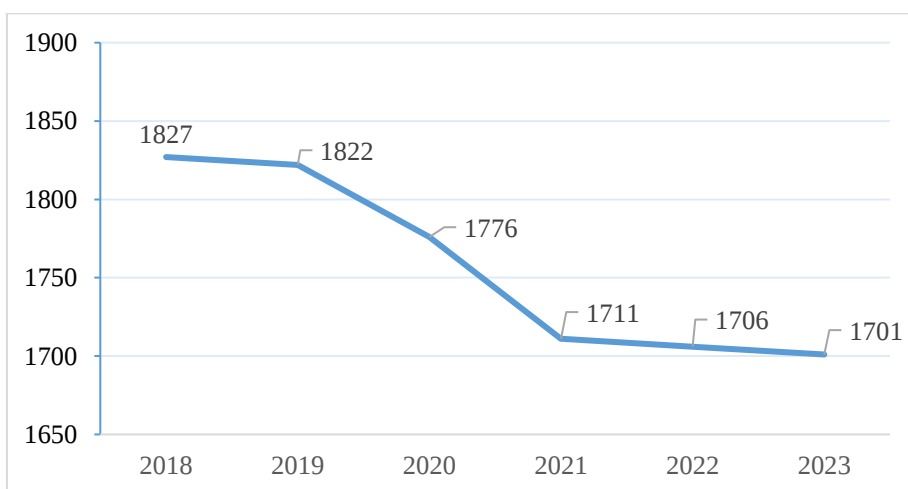
Önkormányzati bérlakásban élők

Az önkormányzati bérlakásigénylésre vonatkozó kérdésre 98 fő, a teljes minta 20%-a válaszolt. A válaszolók 19.4%-a adott be szociális bérlakásra igényt az önkormányzathoz. Ez az adat háromszoros növekedést mutat a 2018-ban mért 6.5%-hoz képest.

3. ábra: Önkormányzati bérlakás iránti igényt benyújtók aránya (%)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024

A megnövekedett igények ellenére évről évre csökken az önkormányzati bérlakások száma a városban. Az önkormányzati lakásokat kezelő cég adatai alapján az önkormányzati bérlakásállomány száma öt év alatt 126 db lakással kevesebb, ami a település kezelésben lévő lakásállomány 7.4%-át jelenti (4. ábra). A csökkenés hátterében, feltehetően a lakhatásra nem alkalmas lakások megszüntetése és a város egyik szegregátumának felszámolása állhat az elmúlt öt évben.

**4. ábra: Önkormányzati bérlakások száma 2018 és 2023. között
Nyíregyházán (db)**

Forrás: Nyíregyházi Városüzemeltető és Vagyongkezelő Kft., 2023.

A helyi lakosok megnövekedett bérlakás igényére az önkormányzatnak évek óta nincsen az igények kielégítésére vonatkozó fejlesztése. Az önkormányzati bérlakásállomány csökkenése szembetűnőbb, ha kutatásunk kezdetétől, 2008-tól nézzük meg a változást. A rendelkezésre álló adatok alapján 15 év alatt 300 db lakás került ki a bérlakások közül, ami 15%-os csökkenést jelent 2008 és 2023 közötti időszakban (Szoboszlai 2018).

A nyíregyházi lakások alapadatai

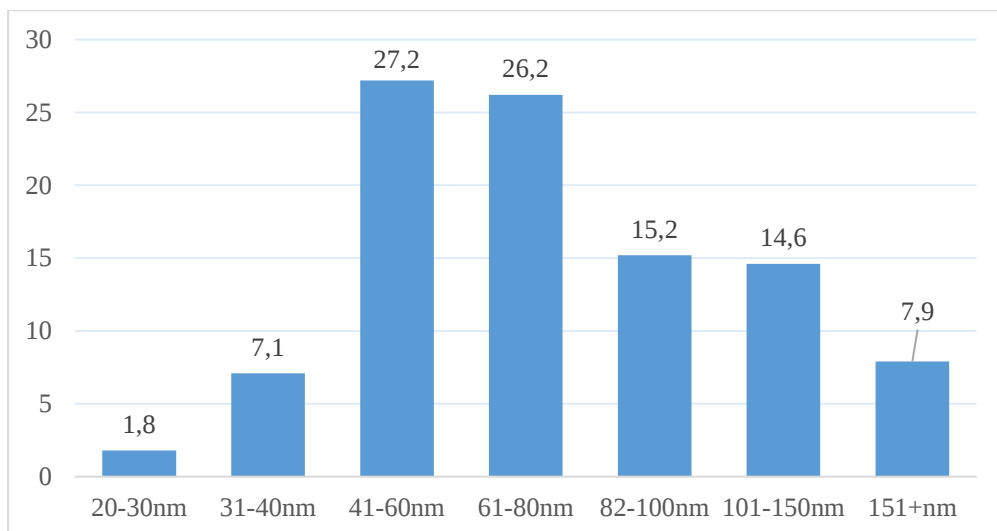
A lakások alapadatainak elemzéséhez a népszámlálás és a panelkutatás adatait egyaránt használtuk. A 11. számú táblázat alapján alig van változás a 2018 és 2023/2024 között az alapadatokban. A lakások zsúfoltsága és a szobák száma számottevően nem változott, azonban a lakások alapterületének átlagos értéke öt év alatt 6.5%-kal, 80 nm-ről 86.5 nm-re növekedett.

11. táblázat: A nyíregyházi lakásokra vonatkozó alapadatok

Megnevezés	Átlag 2018	Átlag 2023/2024
A háztartásban élők száma	2.78 fő	2.68 fő
A lakásban található szobák száma	2.75 szoba	2.8 szoba
Laksűrűség: 1 szobára jutó népesség	2.83 fő	2.79 fő

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és 2023/2024 (N=469 fő és N=474 fő)

5. ábra: A lakások alapterülete (%)

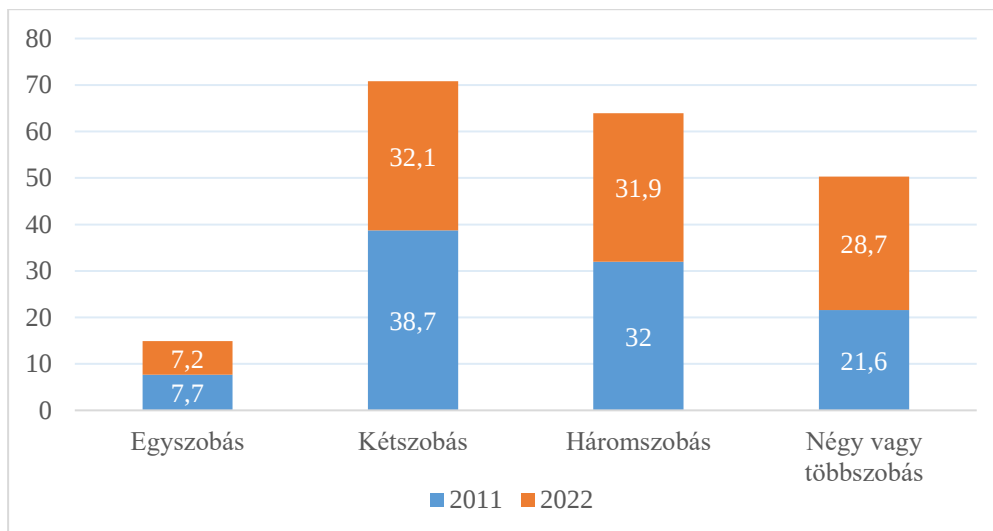

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024

A lakások alapterületét vizsgálva a két és három szobás lakások teszik ki a helyi lakásállomány kétharmadát. A kisebb 40 nm alatti egy és másfél szobás

lakások aránya közel 9%, a nagyobb, családi ház méretűt tekintve a 82 nm feletti lakások aránya 37.7% az összes lakást tekintve.

6. ábra: A lakások megoszlása szobaszám szerint (%)

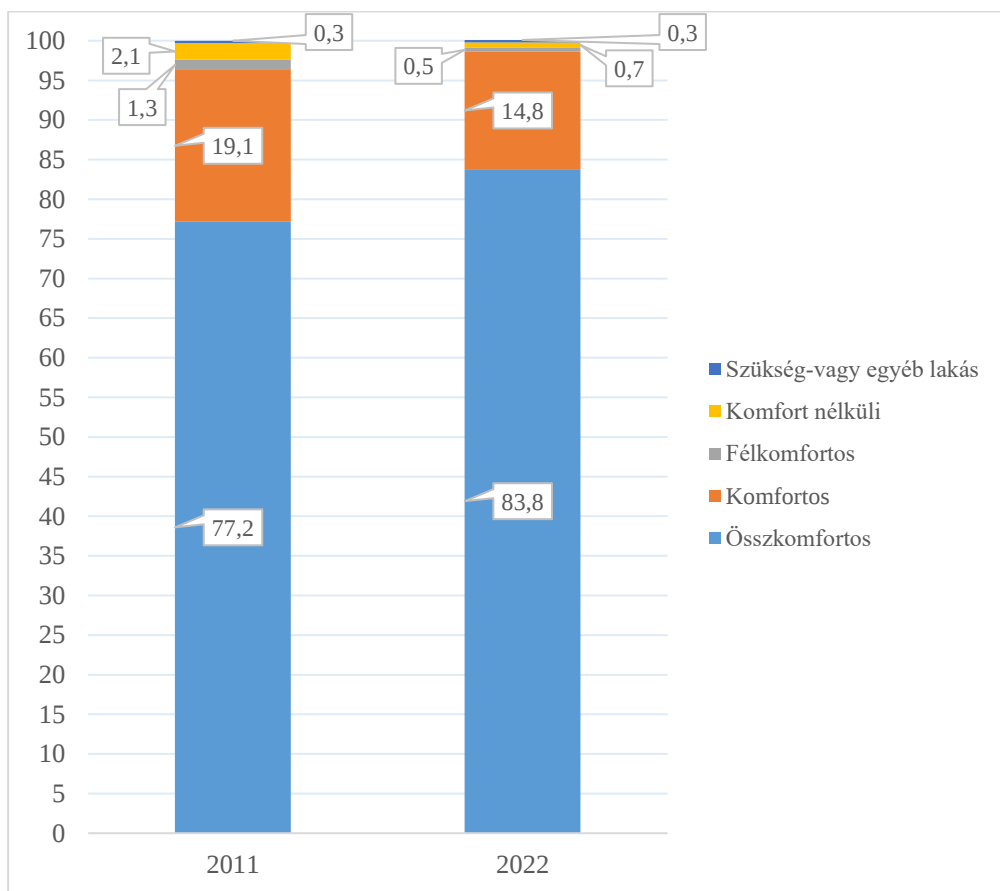

Forrás: KSH Népszámlálás 2022, települési adatok

A nyíregyházi lakások szobaszáma 7.1%-os növekedést mutat a négy vagy többszobás lakásoknál, míg a kétszobás lakások száma 6.6%-kal csökkent a népszámlálási adatok alapján. A két népszámlálás közötti időszakban vezetett be a kormány több otthonteremtési és felújítási támogatást. Feltételezhető, hogy ezeknek a hatása látható az adatokban.

A lakások komfortja

A nyíregyházi lakások komfortja az összkomfortos lakások számának növekedését mutatja a két népszámlálás közötti időszakban. Az összkomfortos lakások 6.6%-os növekedése és a komfortos lakások 4.3%-os csökkenése egyértelműen pozitív a lakások minőségének javulását tekintve. A komfort alatti besorolások minden kategóriában 1% alatti értéken vannak 2022-ben.

7. ábra: A lakások komfortja (%)

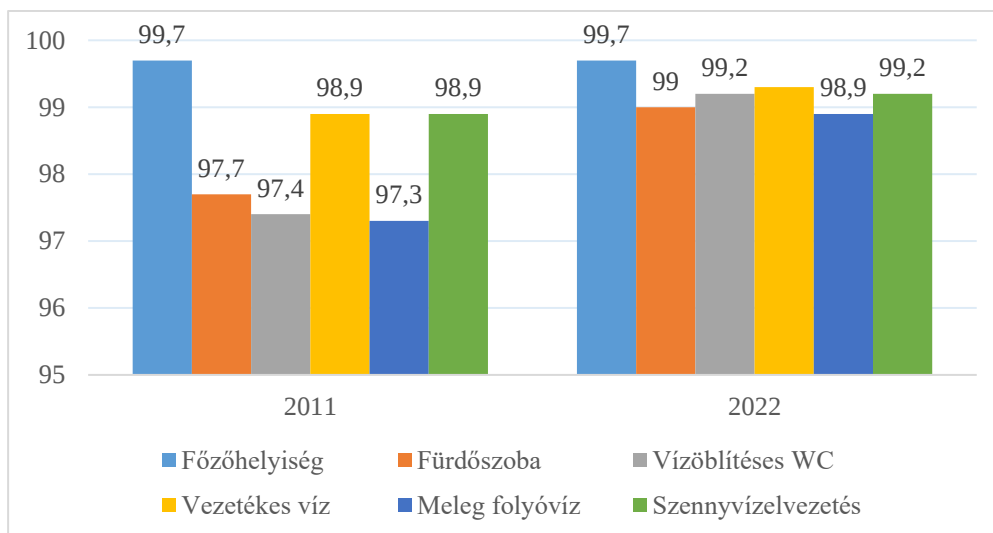
Forrás: KSH Népszámlálás 2022, települési adatok

A lakásállomány állapota

A Habitat for Humanity 2023. évi lakhatási jelentése (továbbiakban: Jelentés) alapján megállapítható, hogy „Magyarországon a lakosság jelentős részének nincs megfelelő minőségű lakása” (Habitat 2023:25). A nem megfelelő minőségű lakás megnevezés egyrészt a lakás olyan hibájára utal, aminek javítása időszerű és szükséges lenne, ha a benne lakók meg tudnák fizetni ennek a költségeit, másrészt olyan lakásfelszerelésre, mint például a fürdőszoba, ami elemi része a lakásnak a jelen korban. A Jelentés részletesen ismerteti ezeket a hiányokat. Az országos adatok alapján honfitársaink 20,4%-a él beázó, rossz minőségű tetővel rendelkező lakásban; 1,5%-ának a lakásban nincs WC, fürdőszoba; 5,4% lakása nem fűthető megfelelően (Habitat 2023).

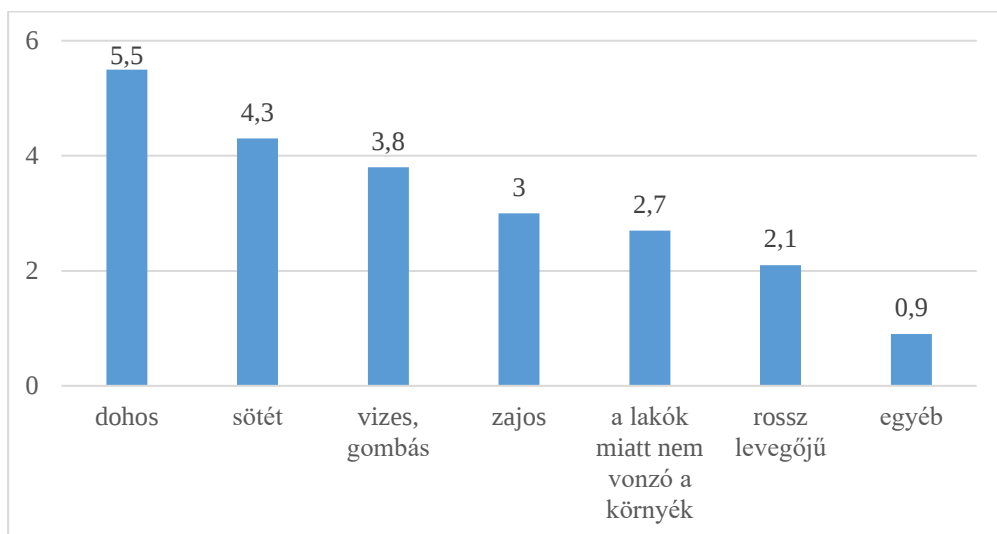
Az országos adatokhoz képest a helyi adatok kedvezőbb képet mutatnak a lakások minőségét tekintve. A 8. számú ábrán jól látható a növekedés a fürdőszobával és vízöblítéses WC-vel ellátott lakások tekintetében a két népszámlálás közötti időszakban. A városi adatok alapján a lakások 1%-ánál a fürdőszoba, míg 0,8%-ánál a vízöblítéses WC hiányzik (KSH 2022). Ezek alapján megállapítható, hogy a nyíregyházi lakások felszereltsége javult 2011 és 2022. között. A lakások komfortosabbak lettek, több lakáshoz csatlakozik szennyvízelvezetés, fürdőszoba, meleg folyóvíz és vízöblítéses WC, mint tíz évvel ezelőtt. Az adatokból jól látszik, hogy a város közművesítése folytatódott, a lakások rácsatlakozása megtörtént a víz-és csatornahálózatra.

8. ábra: A lakások felszereltsége (%)

Forrás: KSH Népszámlálás 2022, települési adatok

A helyi adatfelvételnél, a napi életvitelt megnehezítő egyéb problémákat is megkérdeztünk. A lakosok 16,2%-a szerint a lakásnak, amelyben élnek van olyan hibája, ami a mindennapi életet megnehezíti. A legtöbbször említett probléma a dohos, sötét és vizes lakás, aminek számos, az egészségre káros következménye van. Hasonlóan problémásnak gondolják a lakosok a zajos lakókörnyezetet és a rossz levegő minőséget. Továbbá gondot jelent, ha a lakóterületen élők miatt nem vonzó a környék, aminek a következményeitől tartanak.

9. ábra: A napi életvitelt nehezítő lakáshibák (%)

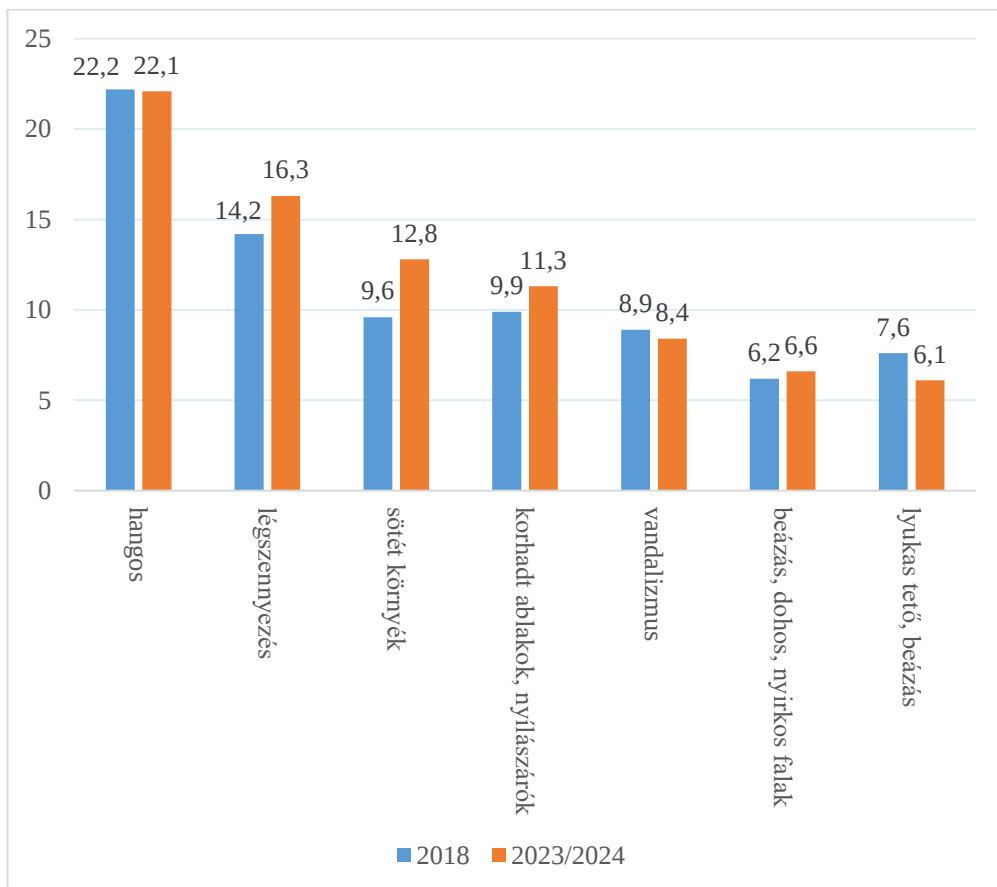
Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024

Lakásfelújítás

A lakásfelújítás átlagos ideje 4.5 évről 6 évre növekedett, vagyis ennyi idő telik el, amíg a lakók kisebb – nagyobb mértékű munkákat elvégeznek a lakásban. Míg korábban a lakások 7%-a soha nem volt felújítva a városban, addig a 2023/2024-ben mért adatok szerint 3.2%-ra csökkent ez az arány. Kedvező változás, hogy a lakosok közel kétharmada öt éven belül elvégez valamilyen rekonstrukciós munkát a lakáson. Az említések gyakoriságát tekintve a szükséges felújítások közé tartozik az ajtó-és nyílászáró csere, a festés, a fürdőszobafelújítás, a kültéri és beltéri burkolás, a fűtő egység javítása, cseréje, a konyha felújítás és a szigetelés.

Problémák a lakókörnyezetben

A lakókörnyezeti problémák tekintetében a lakosok 22%-ának továbbra is a hangos lakókörnyezet jelenti a legtöbb gondot. 2018-hoz képest 2023/2024-ben két százalékkal többen, 16.2%-ban jelezték a légszennyezettség problémáját. E mellett a sötét környékről is többen tettek említést, itt az érték 9.9%-ról 11.3%-ra növekedett. A rossz szigetelésű ablakok, a beázó tető és nyirkos falazat a felújítás szükségességét jelzi a válaszokban.

10. ábra: Problémák a lakókörnyezetben 2018 és 2023/2024 (%)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és 2023/2024

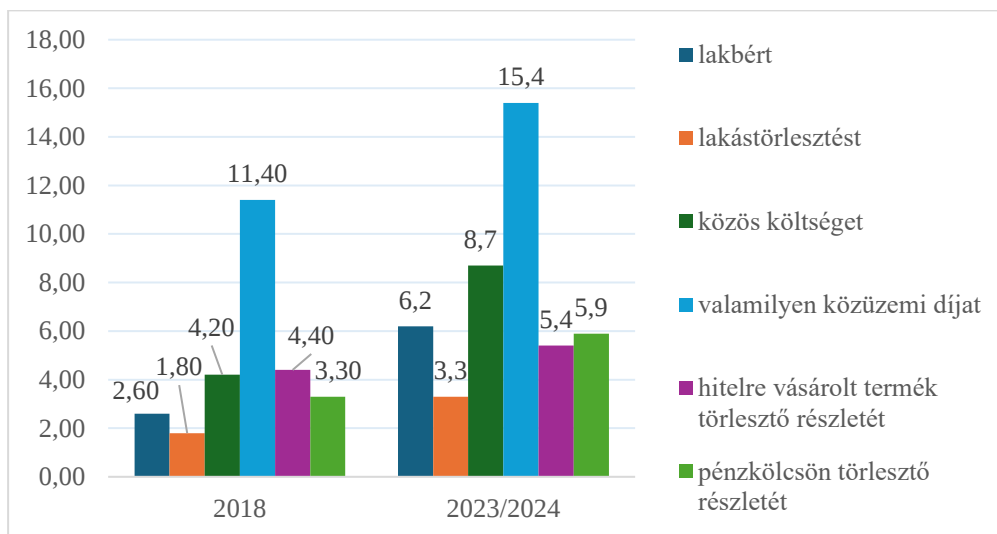
A háztartások adósságai

A háztartásokban élők közül 2023/2024-ben többen nyilatkoztak arról, hogy van adósságuk, mint öt évvel korábban. 2018-ban, a helyiek 21%-a, a 2023/2024-es adatfelvétel idején 22,3%-a válaszolt igennel a kérdésre. Összehasonlítva a háztartások eladósodását a 2022-re vonatkozó országos 10,3%-kal, helyben a különféle tartozások aránya az országos adat kétszerese (Habitat 2023).

A helyi lakosok az elmúlt egy évben több lakhatással kapcsolatos költséget nem tudtak kifizetni. Az adósságok jelentősebb részét a közüzemi díjtartozás, a lakbér és a közös költség hátralék teszi ki. A lakbér esetében öt év alatt közel kétszázszorosára, a közös költségnél kétszeresére növekedett azok aránya, akiknél legalább egyszer és esetenként többször is előfordult, hogy elmaradtak

a befizetéssel. Az adatok növekedést mutatnak a hitelre vásárolt termékek és a pénzkölcsön törlesztőrészleteinek elmaradásában is.

11. ábra: Előfordult-e az utóbbi 12 hónapban, hogy pénzhiány miatt nem tudták határidőre befizetni? 2018 és 2023/2024 (%)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és 2023/2024

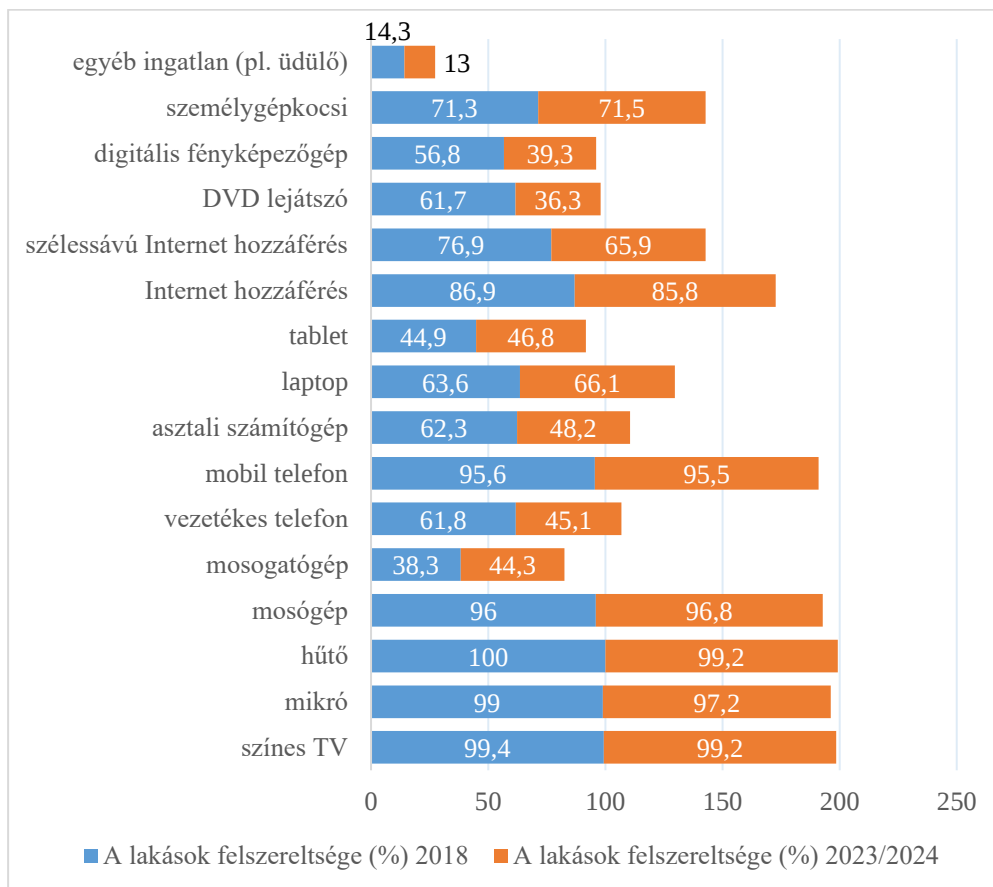
A díjhátralékok növekedésének ellenére a kifizetést segítő adósságkezelési szolgáltatást igénybe vevő helyi lakosok aránya kevesebb, mint öt évvel ezelőtt volt. Míg 2018-ban, 6.5% vette igénybe ezt a szolgáltatást, addig 2023/2024-ben 2.8%. Az adóssággal rendelkezők közül vannak, akik a barátok és az ismerősök anyagi segítségére számíthatnak a törlesztésben.

A lakások felszereltsége

A lakásokhoz tartozó eszközök a lakást komfortosabbá és funkcionálisabbá teszik. Az eszközök a mindennapi tevékenységek kiszolgálói, tanuláshoz, munkához és szabadidő eltöltéshez kapcsolódnak. Ezek az eszközök ma már gyorsan beszerezhetőek és a technikai fejlődés eredményeképpen folyamatosan megújíthatóak. A helyi lakosok sem nélkülözik a kényelmi és praktikus eszközöket a háztartásokban. A színes televízió, mikró, hűtőgép és mosógép szinte minden háztartásban megtalálható eszköz. A kommunikáció eszközei közül a vezetékes telefonnal rendelkező háztartások aránya nyolc év alatt 21%-kal csökkent, a mobil telefonok aránya közel annyi, mint öt évvel ezelőtt volt. A számítógépek világában az asztali PC-k száma 17%-os csökkenését a laptopok 9%-os növekedése ellensúlyozza. Az Internet

hozzáférés növekedett, 2023/2024-ben a háztartások 85%-ában van, szélessávon pedig 65,9%-ban. A digitális eszközök közül a DVD lejátszó és a digitális fényképezőgép jelenléte számottevően csökkent a háztartásokban.

12. ábra: A lakások felszereltsége 2018 és 2023/2024 (%)

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018 és 2023/2024

A nagyobb értékű vagyontárgynak számító személygépkocsi a háztartások közel háromnegyedében megtalálható, aránya minimálisan csökkent. Egyéb ingatlannal továbbra is kevesen rendelkeznek.

A lakás és lakhatás tekintetében a változások tehát összességében mind mennyiségben, mind minőségben javulást mutatnak a magántulajdonú lakásokban élőknek. Öt éven belül számos olyan állami lakáspolitikai intézkedés született, amely a lakásépítést, vásárlást és felújítást támogatta. A népszámlálás és a helyi adatfelvétel adatai alapján megállapítható, hogy a lakástulajdonnal rendelkezők közül vannak, akik előnyükre tudták fordítani

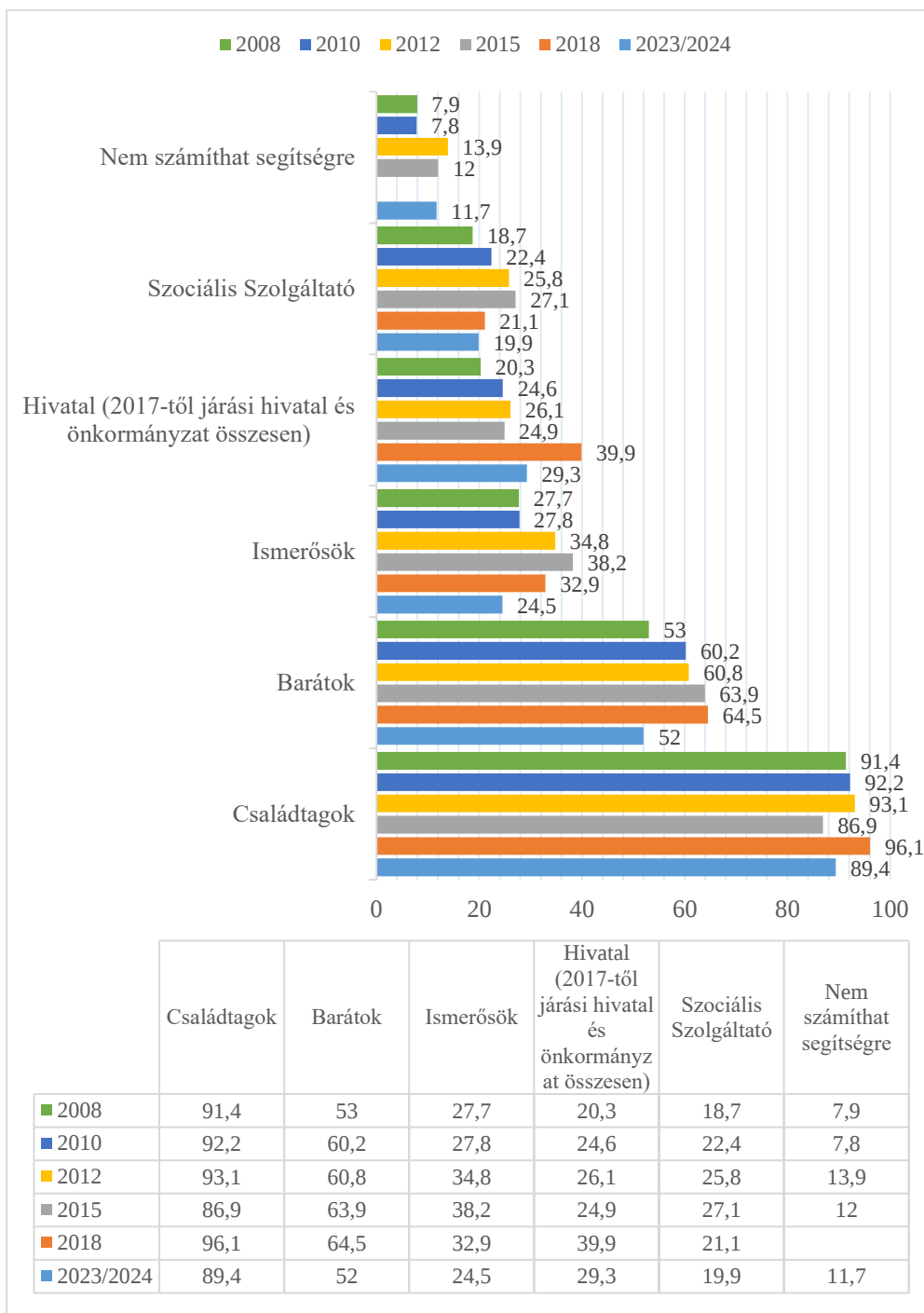
ezeket a támogatásokat 2023/2024-ben. Ezzel szemben mindazok, akik nem rendelkeznek elegendő forrással lakásszerzéshez, azoknak szembe kell nézni az egyre növekvő albérleti árakkal és az egyre csökkenő számú önkormányzati bérlakással. A fenntartási költségeket tekintve a piaci albérletnél olcsóbb önkormányzati bérlakások igényelőinek adatai rendre azt mutatják, hogy a bérlakás iránti keresletet az önkormányzat nem tudja kielégíteni. A város gazdaságfejlesztési terveiből pedig rendre kimarad a lakhatáshoz kapcsolódó fejlesztés, ami az önkormányzati bérlakást igénylőknek lenne alternatíva a lakhatásban. A háztartások kiadásait azonban nemcsak a fenntartási költségek, hanem minden ötödik háztartás esetében adósság is terheli. A lakhatáshoz és a lakásfenntartáshoz kapcsolódó magas költségek hozzájárulnak az adósságok kialakulásához, aminek az adatok alapján leginkább a bérlakásban élők vannak kitéve. A lakások felszereltségét tekintve a digitális technológiák használata egyértelmű fejlődést mutat a háztartásokban. A helyi lakosok komfortérzetét csökkentő zajos, hangos, rossz levegőjű környezet pedig rontja a lakhatás minőségét a lakókörnyezetben. A lakhatás fejlesztése mind a hozzáférésben, mind pedig a környezeti tényezők változtatásában szükséges lenne azért, hogy mindenkinek legyen elérhető és megfizethető otthona a városban.

Támogató rendszerek – szociális problémák

A támogató rendszerekre vonatkozóan vizsgáltuk mely segélyezési típusok segíthetik a városlakókat problémáik megoldásában, valamint hogyan értékelik az igénylők azok hatékonyságát. Felmértük, honnan szerzik információikat a különböző segélytípusokról, milyen okok állhatnak annak hátterében, hogy nem részesülnek támogatásban, és arra is kíváncsiak voltunk, hogyan változtatnák meg a nyíregyháziak a segélyezésre való jogosultság feltételeit.

Szociális problémáinak megoldásában az előző évekhez hasonlóan a válaszadók elsősorban természetes támogatórendszerük tagjaira, ezen belül is a családjuk (89,4%) és a barátaik (52%) segítségére számítanak. Ismerősök segítségét mindössze minden negyedik válaszadó remélné nehéz helyzetben. A mesterséges támogatórendszerek tagjaitól sokkal kevésbé számítanak segítségre, a járási hivataltól 10,16%-uk, az önkormányzattól 19,18%-uk, a szociális szolgáltatóktól 19,9%-uk. A válaszadók közel 10%-a nem válaszolt erre a kérdésre, és közel 40%-uk azt mondta, hogy nincs ilyen jellegű problémája.

**13. ábra: A „Szociális problémáinak megoldásában kire számíthat?”
kérdésre adott válaszok (%)**

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2023/2024

Jelentős azok aránya is, akik úgy érzik, hogy még a családjuk, vagy barátaik segítségére sem számítanak, ezt minden tizedik válaszadó mondta. Az egyes társadalmi csoportok esetében a természetes védőháló hiányát jelzi az az összefüggés is, amely szerint az első jövedelmi tizedhez tartozók 32 százaléka nem számíthat családjá segítségére, szemben a két legjobb helyzetben lévő (9. és 10. decilis) tizeddel, akiknél nem találkozunk egy esetben sem ilyen válasszal. Ugyanez a helyzet, ha a barátok segítségét vizsgáljuk. Az 1. decilishez tartozók körében 40 százalék azok aránya, akik nem számíthatnak a barátokra, szemben a legmagasabb jövedelmű tizeddel, ahol ez az arány 7,7 %. Ezt az eredményt erősíti meg, ha ugyanezt az iskolázottság függvényében vizsgáljuk:

12. táblázat: Szociális problémájának megoldásában számíthat-e a barátok segítségére? (%)

	Alapfokú végzettség	Középfokú végzettség	Felsőfokú végzettség
Igen	2,5	36,3	22,2
Nem	77,5	26,1	13,3
Nincs ilyen jellegű problémám	20,0	37,6	64,4

(N=437. Chi-square: 97442, DF=4, $p<0,001$)

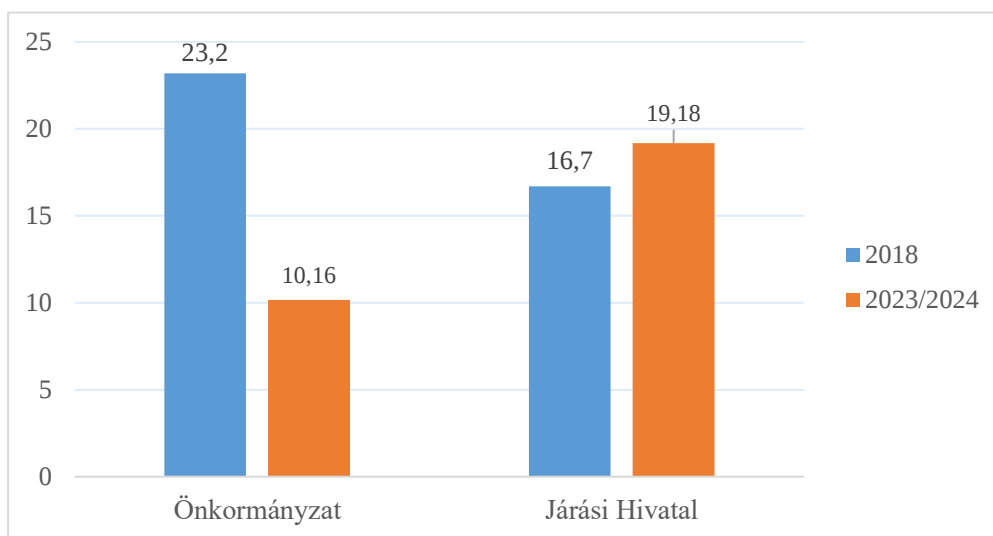
Hasonlóan szignifikáns eredmények jellemzik, ha ezt az ismerősök függvényében vizsgáljuk, az alapfokú végzettséggel és alacsony jövedelemmel rendelkezők nagy része ismerőseikre sem számíthatnak. Természetesen azt várnánk, hogy ha ez a csoport nem támaszkodhat a természetes védőháló tagjaira, a mesterséges védőháló aktorait részesítik majd előnyben. Ez csak részben igaz, mert az alsó, alig iskolázott tized tagjainak 80 százaléka véli úgy, hogy a járási hivataltól nem kaphat segítséget. Valamivel kedvezőbb az önkormányzat és a szociális szolgáltatások megítélése, mivel 50 százalék körül alakul (mindkét esetben) azok aránya, akik úgy vélik, hogy tőlük kaphatnak valamilyen segítséget.

Az eredmények háttérében a megkérdezettek támogatórendszerének elemzése alapján is az áll, hogy minden ötödik válaszadónak (19,6%) egyáltalán nincs barátja és 38,1%-uknak nincs olyan rokona, hozzátartozója sem, aki segítené őket a hivatalos ügyek intézésében. Mindez felhívja arra a figyelmünket, hogy a szociális védőháló, az állam és az önkormányzatok által biztosított szociális szolgáltatások és a segélyezési rendszer elengedhetetlenül fontosak, illetve, hogy a társadalmi integrációt erősítenünk szükséges. Probléma, hogy ma már az emberek egyre inkább magányosak, izolálódnak, erre utal az is, hogy minden

tizedik idős válaszadó azt mondta, hogy egyáltalán nem jellemző vagy inkább nem jellemző, hogy lenne kire számíthatna. Továbbá a válaszadók jellemzően nem tagjai helyi, szomszédsági csoportnak (97,1%), sportklubnak (85,2%), művészeti csoportnak (96,5%), vallási közösségnek (81,5%), hobby vagy szabadidős klubnak (85,9%), jótékonyági szervezetnek (95,2%), pártnak (96,8%) sem. Mivel ezek a kapcsolatok, közösségek napjainkban gyengülnek, így az egyének támogatórendszere kisebb, kevesebb helyről számíthatnak segítségre és információkra is. Fontos feladat lenne tehát a helyi közösségek, civil szervezetek, vallási közösségek, szabadidős csoportok és általában a szolidaritás erősítése.

A közigazgatásban 2013-ban és 2015-ben életbe lépő új szabályozások miatt 2017-től az önkormányzat és a járási hivatal új, külön kategóriaként jelentek meg felmérésünkben annak kapcsán, hogy szociális problémáinak megoldásában kire számíthatnak. Ahogyan az alábbi ábrán látható, az önkormányzathoz jóval kevesebben, a járási hivatalhoz némileg többen fordulnának 2023/2024-ben, mint 2018-ban. Az adott kérdésnél fontos kiemelni, hogy egy szubjektív megítélésről van szó, nem arról, hogy az elmúlt időszakban ténylegesen felkeresték valamilyen probléma megoldása érdekében valamelyik hivatalt.

14. ábra: Szociális problémáinak megoldásában az Önkormányzatra és a Járási Hivatalra számító válaszadók aránya 2018-ban és 2023/2024-ben

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2018-2023/2024

A válaszadók 53,5%-a úgy látja, hogy tisztában van azzal, hogy mely hivataltól, intézménytől milyen típusú segítséget tud igénybe venni, 46,5%-uk

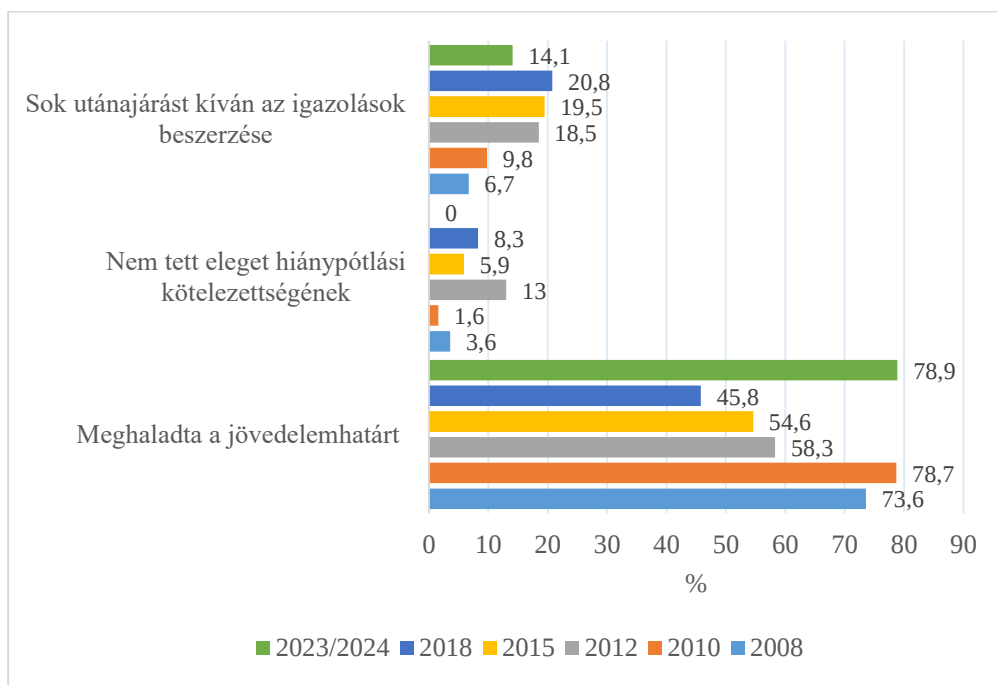
viszont nem tudja ezt, ez igen magas arány. Jelentős mértékű csökkenés történt 2018-hoz viszonyítva, hiszen akkor még a válaszadók 67,8%-a ítélte meg úgy, hogy tudja hol kaphat segítséget. Ez arra utal, hogy a lakosság tájékoztatására nagyobb figyelmet kell fordítani.

A megkérdezettek 13,5%-a fordult már ténylegesen szociális problémájának megoldása érdekében a Polgármesteri Hivatal Szociális és Köznevelési Osztályához. Anyagi problémák kezelésében, adósság rendezésében, különféle juttatások, ellátások, segélyek igénylésében kértek segítséget (például aktív korúak ellátása, ápolási díj, családi pótlék, közgyógyellátás, állaskeresési járadék, tűzifa, települési támogatás, temetési segély, lakásfenntartási támogatás, rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, iskolakezdési támogatás). Olyan is volt, aki nem szeretne volna megnevezni, hogy miben kért segítséget, vagy nem tudta pontosan megfogalmazni, csak a problémát írta körül (természetesen a laikusok nem mindig ismerik a különféle ügyköröket, a támogatások megnevezését, a köznyelvben gyakran más kifejezést használnak, mint az aktuális jogszabályokban). A Járási Hivatalhoz mindössze a válaszadók 5,5%-a fordult szociális problémái megoldása érdekében. A következő problémákkal, ügyekkel keresték meg a járási hivalt: családi pótlék igénylés, iratok igénylése/pótlása (személyi igazolvány, TAJ), közgyógyellátás, "munkanélküli segély", "egyszeri segély", méltányossági TB igénylés, GYES igénylés.

A kapott segítség kapcsán elmondható, hogy a pénzbeli, természetbeni támogatás és a felvilágosítás közel azonos arányban jelent meg a válaszok között. Szembetűnő a változás 2018 és 2023/2024 között, hiszen korábban még a pénzbeli segítségnyújtás dominált, 2023/2024-re viszont a kapott segítség típusokon belül jelentősen csökkent a pénzbeli segítség aránya, a természetbeni ellátások aránya pedig több, mint duplájára nőtt. Nem csak a pénzbeli és természetbeni segítség volt fontos a válaszadóknak, legalább ilyen jelentős a felvilágosítás, tanács, információ, akár a más intézményhez való továbbirányítás, azaz egyfajta komplex segítség, hiszen úgy tűnik a válaszokból, hogy a lakosok nagyon gyakran nem tudják, hogy problémáikkal hová, kihez fordulhatnak. Az érintettek úgy látják, hogy a megoldást problémáikra leginkább a pénzbeli segélyezés jelenti, a válaszadók 70%-a nyilatkozta ezt, 20,3%-uknak a természetbeni támogatás, közel 10%-uk viszont azt mondta, hogy egyik támogatási forma sem jelent számukra segítséget, vélhetően ezeknek a klienseknek egyéb szolgáltatásokra lenne szükségük (szociális szolgáltatásokra, munkaerőpiaci programokra,

képzésekre, átképzésekre, lakhatásuk megoldására, mentálhigiénés segítségnyújtásra stb.). A válaszadók közel fele (45,2%) vélte úgy, hogy a megállapított segély egyáltalán nem oldotta meg a problémáját, 35,5%-uknak pedig csak részben. Mindössze 19,3%-uk mondta azt, hogy a segély teljes mértékben megoldotta a problémát. Erre vonatkozóan 2018-ban is nagyon hasonló adatokat mértünk (az akkori válaszok megoszlása: 45,5% - egyáltalán nem oldotta meg, 39,4% - részben oldotta meg – 15,2% - teljes mértékben), ami szintén arra utal, hogy a segély önmagában nem elegendő segítség és komplexebb segítségnyújtásra van szükség, illetve azzal is magyarázható, hogy a kapott segély nem volt elegendő. Minden negyedik válaszadó vagy családja részesült valamilyen egyéb támogatásban, mint például bérlettámogatásban vagy egyéb utazási kedvezményben, a négy gyermekeseknek járó adókedvezményben, adománycsomagban, ingyenes vagy kedvezményes étkezésben, ingyenes tankönyvben, ösztöndíjban. A segély igénybevételének lehetőségéről legtöbben még mindig ismerőstől értesülnek (57,1%), jelentősen csökkent a médiából való tájékozódás, 7%-ra, viszont egyre jellemzőbb az internetről való információszerzés, a válaszadók 25%-a már ezt használta. Ez felhívja rá a figyelmünket, hogy egyre nő a jelentősége a megfelelő, megbízható, hiteles és részletes internetes tájékoztatásnak, valamint, hogy ma már a rászoruló is széles körben használják a világhálót, így ez is alkalmas és fontos eszköz az elérésükre, tájékoztatásukra. Egyéb információforrások közt a család- és gyermekjóléti szolgálatot nevezték meg. Felmértük azt is, hogy amennyiben nem részesült a válaszadó az elmúlt két évben segélyben annak mi volt az oka. A legtöbben azt mondták, hogy azért, mert nem voltak jogosultak rá (42,5%) vagy, hogy elutasították a kérelmüket (34,3%). Korábbi években végzett felméréseink során szintén ezek – jogosultság hiánya, elutasítás - voltak a fő okai annak, ha a válaszadó nem részesült segélyben. A nem jogosult rá válasz esetében egyértelmű, jelentős emelkedést látunk.

A segély iránti kérelmük elutasításának legjellemzőbb oka az volt, hogy a kérelmező a jogosultsági feltételeknek nem felelt meg, meghaladta a jövedelme az előírt határt (78,9%), illetve volt, aki úgy látta, hogy túl sok utánajárást igényelt volna az igazolások beszerzése és ennek nem tudott megfelelni.

15. ábra: A segély iránti kérelmek elutasításának okai

Forrás: Nyíregyháza Életminősége 2008-2023/2024

Azt látjuk, hogy “a segélykérelmek elutasításának döntő oka még mindig a jövedelmekben rejlik” (Balogh és R. Fedor 2014: 98). A szociális rászorultságtól függő ellátások megállapításánál - változó mértékben – korábban a mindenkor i öregségi nyugdíjminimumot vették alapul, most már az úgynevezett szociális vetítési alapot, melynek összege azonban 2025-ben ugyanúgy 28.500 Ft, tehát úgy tűnik, hogy pusztán terminológiai természetű módosítás történt és probléma, hogy ez az összeg hosszú évek óta változatlan.

Krizsai Anita és Tóthné Csatlós Ildikó az önkormányzati segélyezési rendszer változásait és azok hatásait vizsgálta 2008 – 2018 között Nyíregyháza példáján. Fő kutatási kérdésük az volt, hogy mi lehet annak az oka, hogy bár a helyi szociális ellátások és támogatások rendszere megőrizte stabilitását, mégis csökkennek az igénybevételi ráták. Arra a következtetésre jutottak, hogy a szolgáltatóknak kellene nagyobb szerepet vállalniuk az információk eljuttatásában, mivel ők állnak közvetlen kapcsolatban az ügyfelekkel. A szolgáltatók sokfélesége (önkormányzati, civil és egyházi fenntartók) és a támogatások átláthatatlansága azonban megnehezíti az információk célba juttatását (Krizsai és Tóthné Csatlós 2018). Eredményeink is arra utalnak, hogy

a lakosság tájékoztatására nagyobb figyelmet kell fordítani, hiszen a válaszadók közel fele nem tudta, hogy mely hivataltól, intézménytől milyen típusú segítséget tud igénybe venni. Az alacsony igénybevételi rátákra az információhiányon kívül magyarázat lehet továbbá, hogy még az informált egyén is mérlegel: megéri-e egy alacsony összegű támogatás bizonytalan megszerzéséért vállalni a társadalmi és pszichológiai költségeket, az ezzel járó stigmatizációt (De Neubourg, Castonguay és Roelen 2007; Balogh és R. Fedor 2014). Fontos utalnunk Bass és munkatársai kutatására (2005), akik Magyarországon az igénybe nem vétel okait vizsgálták és úgy találták, hogy az okok inkább társadalmi, jogi, politikai és strukturális jellegűek, mint egyéni tényezők. „A szabályozók, a szakmapolitikai elképzelések megvalósítása, szervezeti és intézményi működésmódok határozzák meg, hogy kik férnek hozzá az ellátásokhoz, kik tudnak élni a jogaikkal” (Bass és munkatársai 2005: 2). Azt gondoljuk, hogy ennek az érdekes kérdésnek a vizsgálata további, mélyebb vizsgálatot igényel.

Kértük a válaszadók véleményét, javaslatait arra vonatkozóan, hogy mit gondolnak, hogy kellene a segélyre való jogosultság feltételeit megváltoztatni. A legtöbben figyelembe vennék a család kiadásait (24,5%) is és megemelnék a jövedelemhatárokat (21,6%). Vannak, akik csak a fennálló probléma jellegét, nagyságát vennék figyelembe (16,1%), illetve vannak, akik előnyben részesítenék az egyedülállókat (12,4%), vagy a nagycsaládosokat (8,6%). A legkevesebben azok voltak, akik szerint nem szükséges a segélyezési jogosultságokat megváltoztatása, 7,6% mondta ezt, ez 2018-ban még 13,3% volt, tehát egyre többen úgy érzik, hogy változtatás lenne szükséges. Az az eredmény nem meglepő, hogy minden ötödik válaszadó megemelné a segély jogosultság feltételei közül a jövedelemhatárokat, hiszen a korábban segélyt kérelmezők közül éppen azt mondták a leggyakrabban, hogy amikor elutasították segély kérelmüket annak az volt az oka, hogy a jövedelmük túl magas volt.

A korábbi évek eredményeivel összehasonlítva a válaszokat azt láthatjuk, hogy csökkent azok aránya, akik csak a fennálló probléma jellegét, nagyságát vennék figyelembe, kevesebben részesítenék előnyben a nagycsaládosokat, miközben például az egyedülállókat jobban támogatnák. E mögött vélhetően az lehet, hogy úgy gondolják, hogy a nagycsaládosok ma egyébként is széles körű családtámogatásokat vehetnek igénybe, sőt az utóbbi években a családtámogatások köre nőtt, míg az egyedülállók részére kevés támogatás érhető el. Továbbá befolyásolhatja válaszukat az is, hogy ők is érintettek ebben

a kérdésben, sokan átérzik az egyedülállók helyzetét, tekintve, hogy minden negyedik válaszadó családi állapota nőtlen, hajadon (15,8%) vagy özvegy (10,9%), a háztartások összetételét vizsgálva pedig elmondható, hogy minden ötödik válaszadó egyedül él (egyedül élő 65 év feletti életkorúak aránya 10,5%, 18-64 év közötti életkorú egyedül élők aránya pedig 11,1%).

A természetes támogatórendszer szerepe és jelentősége

A kapcsolatok fontos erőforrást jelenthetnek a szegénység megelőzésében és leküzdésében (Albert és Hajdu 2023; Israel 2016). "A társas kapcsolatok jelentőségét egyrészt az adja, hogy ezeken a kapcsolatokon társadalmi erőforrások áramlanak. Másrészt, mint ahogyan azt már több kutatás is alátámasztotta, azok az egyének, akik bármilyen társadalmi támaszt kapnak, elégedettebbek az életkörülményeikkel, boldogabbak és kiegyensúlyozottabbak, pozitívan értékelik életminőségüket, tehát a társas támogatottság mértéke meghatározó része a szubjektív életminőségnek" (Husztai 2018: 111). Israel (2016) úgy látja a deprivációra a természetes támogatórendszernek nagy hatása van. Ha a társas kapcsolatokra általánosan jellemző egy magas bizalmi szint, akkor a rokoni és nem rokoni támogatórendszerek tagjai segítik egymást (például esetenként anyagi segítséget nyújtanak egymásnak, vagy a fogyasztási cikkeket megosztják). Ezzel szemben, ha a bizalom szintje alacsony, a kapcsolatok gyengék, az a szegények további marginalizációjához vezet (Israel 2016). Tehát a társas kapcsolatoknak, rokoni, baráti kapcsolatoknak a társadalmi integráció szempontjából jelentős szerepe van. Ez arra is felhívja a figyelmünket, hogy a hagyományos szegénységi indikátorok - mint a jövedelmi szegénység - nem tükrözik eléggé a szegénység és társadalmi kirekesztettség többdimenziós jellegét (Albert és Hajdu 2023).

A társas kapcsolatok száma és jellege függ az egyének társadalmi helyzetétől (Hajdu és Megyesi 2017). A társadalmi tőke a legmagasabb a magas státuszúak és felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében, míg az alacsonyabb iskolai végzettségűek és alacsony státuszúak esetében alacsonyabb értékeket mutat. Alacsony társadalmi tőkájúak például a munkanélküliek, a közmunkások, a depriváltak, vidéki lecsúszottak, a mélyszegénységben élők, akik jellemzően alacsonyabb bizalommal is viseltetnek az intézmények és más személyek iránt, és gyakran alacsonyabb a politikai és civil részvételük is (Hajdu és Megyesi 2017). A 2008-ban lebonyolított Nyíregyháza Város Életminősége kutatás adatai alapján Husztai

Éva megállapította, hogy a kapcsolaterős csoportok közé tartoznak a fiatalok, magasabb iskolai végzettségűek, férfiak, valamint a jómódúak, míg a kapcsolathiányos csoportokhoz az idősek, alacsonyabb iskolai végzettségűek, nők és a szegények sorolhatók (Husztai 2009).

Kutatásunk eredményei is azt tükrözik, hogy a szegények és az alacsony iskolai végzettségűek kapcsolathálózata kisebb és kevésbé erőforrásgazdag, mint a jobb módúaké és az magas iskolai végzettségűeké. A Nyíregyháza Város Életminősége 2023-2024 kutatás eredményei szerint Nyíregyháza felnőtt lakosságának 14,6%-a esetében nincs olyan személy a természetes támogató rendszerében (családtag, barát, szomszéd, volt osztálytárs stb.), akihez baj esetén fordulhatna és a megkérdezett 486 személy 43%-a mindössze egy ilyen személyt tudott megnevezni. A válaszadók 19,7%-ának egy barátja sincs (R. Fedor és munkatársai 2024). Tovább erősödött az a folyamat, melyet Virág Ádám nyíregyházi kutatása alapján már 2015-ben bemutatott: „A társas támogatás alakulásának formája a hátrányos helyzetben élő emberek esetében változó képet mutat, a közeli és erős kapcsolatok (családtagok) kezdenek kifogyni az adható támogatásokból, ezáltal esetükben nem ők jelentik elsősorban a társas integráció útját. ... ezeknek a személyeknek olyan segítségre van szüksége a segítőtől, mellyel a kapcsolati hálóját bővíteni tudja. Az egyre kevesebb erőforrással rendelkező személyek kimaradnak az erős kapcsolatok által nyújtott segítségből, mivel a közvetlen környezete sem rendelkezik erőforrással, de hiányosak a hídszerű, gyenge kötések is, melyek az integrációt biztosítják. Ennek a természetes támogató rendszernek a megerősítésével a társadalomba való integráció hatékony formáját érhetjük el.” (Virág 2015: 104).

Az anyagi és kapcsolati kirekesztettség összefonódása Albert és Hajdu igen szemléletes kifejezésével élve „lefelé tartó kirekesztettségi spirált” eredményezhet, amely tovább súlyosbíthatja a társadalmi kirekesztettség negatív hatásait. Éppen ezért Albert és Hajdu felhívták arra is a figyelmet, hogy a szegénység csökkentésére irányuló politikáknak figyelembe kell venniük a szegények kapcsolathálózati hátrányait, támogatniuk kell a meglévő kapcsolatok fenntartását és új kapcsolatok kialakítását, melyhez a közösségi szociális munka kulcsfontosságú lehet (Albert és Hajdu 2023). A közösségi munka, közösségfejlesztés és közösségi tervezés hatékony eszközök lehetnek a társadalmi részvétel, közösségi aktivitás növelésére, valamint közösségi akciók kialakítására. A közösen megélt és végrehajtott aktivitások segíthetnek

a személyes kapcsolatok hálózatának bővítésében, erősítve a társadalmi integrációt és szolidaritást (Huszi 2015).

Összegzés

A Debreceni Egyetem Egészségtudományi Karának Életminőség Kutatócsoportja 2023/2024-ben ismét felmérte a nyíregyházi lakosok életminőségét, folytatva a 2008 óta tartó kutatássorozatot. A vizsgálat középpontjában ezúttal is azok a társadalmi-gazdasági tényezők álltak, amelyek alapvetően befolyásolják az emberek életkörülményeit: a foglalkoztatottság, a jövedelmi helyzet és az ebből fakadó egyenlőtlenségek, a lakhatási viszonyok, valamint a szociális problémák és a támogatói kapcsolatrendszerek.

Bár Nyíregyházán a foglalkoztatottság aránya viszonylag magas, az iskolai végzettség alapján jelentős különbségek mutatkoznak a munkavégzés körülményeinek megítélésében. A válaszadók számára a biztos megélhetést nyújtó állás és a magas jövedelem minden vizsgálati évben kiemelt fontosságú, utóbbi iránti igény pedig érezhetően tovább nőtt. Ezzel szemben a karrierépítési lehetőségek iránti érdeklődés csökkenést mutat, miközben a rugalmas munkavégzés egyre nagyobb szerepet kap.

A jövedelmek alakulása szorosan összefügg a foglalkoztatottsággal: bár az átlagjövedelmek emelkedtek az elmúlt években, ezzel párhuzamosan a jövedelmi különbségek is nőttek. A lakhatási viszonyok tekintetében kedvező irányú változások figyelhetők meg a saját tulajdonú ingatlanban élők körében, azonban azok, akik nem tudnak önerőből lakást vásárolni, egyre nehezebb helyzetbe kerülnek. Az albérleti díjak folyamatosan emelkednek, miközben az önkormányzati bérlakások száma csökken, ami tovább szűkíti a lehetőségeket. Ráadásul minden ötödik háztartás valamilyen adósságot is kénytelen törleszteni, ami tovább nehezíti a mindennapi megélhetést.

A nyíregyházi lakosok a szociális problémák megoldásában elsősorban a közvetlen, természetes támogató hálózatra – főként családtagokra és barátokra – számítanak, míg az intézményi (mesterséges) támogatórendszerektől, mint az önkormányzat vagy a járási hivatal, jóval kevesebben remélnék segítséget. Különösen a hátrányos helyzetű, alacsony jövedelmű és iskolázatlan csoportokra jellemző, hogy nemcsak személyes, de intézményi támogatást sem tudnak igénybe venni, gyakran teljesen magukra maradnak. A lakosság jelentős része nem tudja pontosan, hová fordulhat segítségért, ami az

információhiányra, a bonyolult jogosultsági feltételekre és a támogatásokkal járó társadalmi stigmákra vezethető vissza. A megkérdezettek többsége szerint szükség lenne a segélyezési rendszer felülvizsgálatára, különösen a jövedelemhatárok emelésére. A kutatás eredményei arra is rávilágítottak, hogy a szegényebb és alacsonyabb iskolai végzettségű emberek kapcsolatrendszere szűkebb és kevésbé tud erőforrásokat mozgósítani, mint a kedvezőbb helyzetűeké. Az anyagi nehézségek gyakran együtt járnak a társadalmi elszigetelődéssel, ami tovább mélyíti a kirekesztettséget, és hosszú távon súlyosbítja az egyenlőtlenségeket. Albert és Hajdu (2023) szerint a szegénység enyhítésére irányuló intézkedéseknek éppen ezért figyelembe kell venniük a kapcsolati hátrányokat is, és támogatniuk kell a közösségi szociális munkát. A közösségi munka és közösségfejlesztés elősegítheti a társadalmi részvételt, az aktív közösségi jelenlétet és a személyes kapcsolatok megerősítését, ezáltal hozzájárulva a társadalmi integrációhoz és szolidaritáshoz (Huszti 2015).

Felhasznált irodalom

1. Albert Fruzsina; Hajdu Gábor (2023): Szegénység és kapcsolati tőke. In: Szabó-Morvai Ágnes; Pető Rita (szerk.) *Munkaerőpiaci tükrök 2022: társadalmi egyenlőtlenség és mobilitás*. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaságtudományi Intézet, HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat, pp 159-163.
2. Allardt E. (1993): 'Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research', in Martha Nussbaum, and Amartya Sen (eds), *The Quality of Life* (Oxford, online edn, Oxford Academic, 1 Nov. 2003).
3. Artner Annamária (2020): Munkaerőpiaci és szociális helyzet Magyarországon – Európai tükrökben. Új Munkaügyi Szemle. I. évfolyam 1. szám. pp.3-16.
4. Balogh Erzsébet; R. Fedor Anita (2014): Segélyezés és támogató rendszerek. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 5. No 12-13. Nyíregyháza.
https://epa.oszk.hu/02500/02535/00009/pdf/EPA02535_acta_med_2014_12-13_083-104.pdf
5. Bass László; Darvas Ágnes; Dögei Ilona; Ferge Zsuzsa; Juhász Gábor; Márton Izabella; Márton Klára; Tausz Katalin (2005): Kik és miért nem veszik igénybe a közszolgáltatásokat. Budapest: Kézirat.
6. De Neubourg C.; Castonguay J.; Roelen K. (2007): Social Safety Nets and Targeted Social Assistance: Lessons from the European Experience. SP (Social Protection & Labor) Discussion paper No. 0718. The World Bank, November.
7. Farkas Péter (2013): A munka méltósága. *Kapocs*. XII. évf. 4.szám. 62-73.
8. Hajdu Gábor; Megyesi Gergely Boldizsár (2017): A társadalmi tőke, társadalmi struktúra és társadalmi integráció. In: *Társadalmi integráció*. MTA TK Szociológiai Intézet; Belvedere Meridionale, Szeged; Budapest, pp. 155-182. ISBN 978-963-418-010-4
9. Gábos András; Tóth István György (2024): A foglalkoztatás és a szegénység alakulásának összefüggései az Európai Unió országaiban és Magyarországon. In. Gábos András; Megyesi Márton.; Tóth István György (szerk.) *Társadalmi Riport*. Budapest, TÁRKI. pp.135-156.

10. Hajdu Gábor; Sik Endre (2016): A munkával kapcsolatos értékek a világban (1990–2014) és a mai Magyarországon. In: Kolosi Tamás, Tóth István György (szerk). Társadalmi Riport. TÁRKI, Budapest. ISBN:9771216656169 pp. 399-421
11. Huszti Éva (2009): Társas kapcsolatok Nyíregyházán. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 44. évf., 4. szám 590-606.
12. Huszti Éva (2015): Mondd meg, kikkel töltöd az idődet, s megmondom, ki vagy. A társas támogatást nyújtó személyes kapcsolati háló néhány jellemzője és működése a Nyíregyházi járásban, *Acta Medicinae et Sociologica* Vol. 6. No. 18-19: 121-144.
13. Huszti Éva (2018): Társas kapcsolatok Nyíregyházán 2008-2018. In: *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol 9., No.27. 110-124. https://real-j.mtak.hu/22688/2/acta_med_2018_9_27_.pdf
14. Israel S. (2016): More than Cash: Societal Influences on the Risk of Material Deprivation. *Social Indicators Research*, Vol. 129. No. 2. 619–637. o.
15. Kopp Mária; Kovács Mónika Erika (2006): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Budapest, Semmelweis Kiadó.
16. Kovács Balázs (2007): Életminőség – boldogság – stratégiai tervezés. *Polgári Szemle*, Vol. 3. No. 2.
17. Krizsai Anita; Tóthné Csatlós Ildikó (2018): Az önkormányzati segélyezési rendszer változásai és azok hatásai 2008-2018 között egy nagyváros példáján keresztül. In: *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol 9., No.27. 138-159.
https://real-j.mtak.hu/22688/2/acta_med_2018_9_27_.pdf
18. Lukács György (szerk.): Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2023 Habitat for Humanity Magyarország, Letöltési hely: <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2023/> Letöltés ideje: 2025. 04. 14.
19. R. Fedor Anita (2018): Foglalkoztatási helyzetkép és a munkával való elégedettség jellemzői. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 9. No 24. 33-57. DOI: 10.19055/ams.2018.9/27/4
https://epa.oszk.hu/02500/02535/00020/pdf/EPA02535_acta_med_2018_27_033-057.pdf

20. R. Fedor Anita; Szoboszlai Katalin; Tóth Anikó Panna; Jávorné Erdei Renáta; Vámosiné Balla Petra; Patyán László; Takács Péter; Fábíán Gergely (2024): Nyíregyháza Város Életminősége 2023-2024 Kutatási Zárójelentés. Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Szociális és Köznevelési Osztály, Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar Szociális és Társadalomtudományi Intézet
21. Sebestyén Tibor (2005): Életminőség és boldogság. Polgári Szemle, Vol. 1. No. 5.
22. Szoboszlai Katalin (2018): A lakhatás és a háztartások felszereltségének változásai a panelkutatások eredményei alapján *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 9. No. 27. (19-32)
23. Takács Péter; Fábíán Gergely (2012): Egy lokális életminőség index kialakításának lépései. *Acta Medicinae et Sociologica*, Vol. 3. No. 3. 49-68.
24. Virág Ádám (2015): A természetes szociális védőháló vizsgálata egy nyíregyházi alapítvány klienskörében. *Acta Medicina et Sociologica*, Vol 6., 103-124. DOI: 10.19055/ams.2015.6/16/6

Internetes forrás

25. KSH Népszámlálás 2022, települési adatok
<https://nepszamlalas2022.ksh.hu/> Utolsó megtekintés: 2025.04.26.
26. Nyíregyháza Megyei Jogú Város Gazdaságfejlesztési programja 2020 – 2024
https://varoshaza.nyiregyhaza.hu/lib/adattar/hatarozatok/2024/240918_h_114.pdf Letöltés ideje: 2025. 04. 14.